

ՄԻՌ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ - ԼԵ. ՏԱՐԻ 1961

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية ، دينية ، أدبية ، ثقافية ، للغة والبيان .

"SION", an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԿԱՐԵԻՈՐ ԱԶԴ

ՍԻՈՆԻ Մեծարգոյ գործակալներէն կը խնդրուի մինչեւ Դեկտեմբեր վա-
կել իրենց առկախ մնացած հաշիւները :

Նոյնպէս՝

ՍԻՈՆԻ Յարգելի բաժանորդներէն ջերմապէս կը խնդրուի՝ անյապաղ
ուղարկել, Դեկտեմբերէն առաջ, իրենց դեռ անվճար մնացած բաժնեգինները :

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍԻՈՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		հրեա
— Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս սկսան նորոգութիւնները		321
ԿՐԾՆԱԿԱՆ		
— Զգուեանալ աշխարհի կերպերուն հետեւելէ ԳՐ. Ա. ՈՍԻԱՅԵԱՆ		325
ԲԱՆԱՍՏԵՂՇԱԿԱՆ		
— Կանչեղ յետոյ	ԻՐ. ԻՐԱՆՈՒԿԵԱՆ	329
— Երկիր հայրենի	ՄԱՐՈ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ	330
— . . .	" "	331
ԿԱՆՈՆԱԳԻՏԱԿԱՆ		
— Վարդապետութեան աստիճանները		
Հայ եկեղեցւոյ մէջ	ԷԼՈՅԱՆ	332
Միջազգային համագումար նուիրում Նոր Կտակա- բանի ուսումնասիրութեան Օգոստոսի մէջ	ԶԱԻԷՆ ՎՐԻ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ	334
ԲԱՆԱՍՏԱՐԱԿԱՆ		
— Աւետարան ըստ Մարկոսի ,	ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՈ .	340
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ		
— Գալլու Անապատ կամ Զերմաղբիւր Վանք	" "	341
ԽՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ		
— Միջոցը եւ ոգին	ՔՐԳԱՆ ԵԱԼԷ ՎԱՐԻԱՊԵՏ	343
ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ		
— Տոմար եւ Տոնացոյց	ԳԻԻՏ ԳԶՆԵՍ. ԱՂԱՆՆԵԱՆՏ	345
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Եկեղեցական-Բեմական		348
— Պատեօնական		349
Բարեպաշտական նուիրներ		350
Յանկ նիւրոց 1961 թարւոյ		351

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Ե. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1961

◀ Դեկտեմբեր ▶

Թիւ 12

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԷՆ ՆԵՐՍ ՍՍՍԱՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ.

«Երանի ազգի, որոյ Տէր Աստուած Յակոբայ օգնական է նմա»:

Նախորդ երկու Խմբագրականներով ըսինք անհրաժեշտը Ս. Յարութեան Տաճարի պատմական կարևորութեան և համաքրիստոնէական սրբազան յիշատակարան մը ըլլալու հանգամանքին շուրջ, մեծ կարևորութեամբ շեշտելով Հայոց դարաւոր իրաւունքը և մէկ-երրորդի այդ սեփականութիւնը կարենալ արժևորելու մեր հնչիւն պարտաւորութիւնը, որ քառորդ միլիոն Սթերլինի կը հաւասարի: «Երանի ազգի, որոյ Տէր Աստուած Յակոբայ օգնական է նմա»:

Ծանր պիտի ըլլար դժբախտութիւնը եթէ մեր մէջ գտնուէին հայեր, որոնք չուզէին ընդունիլ և գնահատել Սաղմոսին այս խօսքը: Իր ազգային նուիրականութիւնները ուրացող մարդը, կ'ըսէ քրիստոնեայ մեծ մատենագիր մը, իր նախնեաց յիշատակներուն հանդէպ խանդալատիլ չզիտցող, անոնց գերեզմանները կոխտոտող սիրտ մըն է, որուն մէջ խեղդուած են հոգիին ամէնէն ազնուական հրայրքները:

Ամբողջ ազգին հոգևոր կեանքին և Ս. Յակոբեանց այս Մայրաժանքին մէջ, Սաղմոսին այս խօսքը դարերէ ի վեր այդ իմաստով է արձագանգած, ու այսօր, մեր ժողովուրդին այժմու գրութեան մէջ, այս մտածումն ու սկզբունքն է որ պէտք է առաջնորդէ բոլորս:

Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց այս Աթոռը, իբրև նուիրական մէկ ճիւղը Հայց. Եկեղեցւոյ և առաջին պատուանդանը մեր Տիրոջ հոգևոր իշխանութեան, սրբազան այս քաղաքին մէջ, դարերով իրեն քաշած է հոգիները ջերմեռանդ հաւատացեալներու: Արիւնով ու արցունքով ուռած ու փրփրած դարերու ընթացքին, Հայ Եկեղեցւոյ Սաղիմական այս Աթոռը ֆնացած է հաստատուն և անսասան, շնորհիւ Հայ Եկեղեցւոյ տիրանուէր և ուխտապահ զաւակներուն, որոնք իբրև պահակներ Աթոռը շրջապատող Սուրբ Տեղեաց և անոնց մէջ մեր

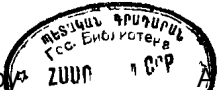
ունեցած ազգային իրաւանց, ըրեր են իրենց լաւագոյնը, միշտ վառ պահելով հոգիներու աշտանակին վրայ Աստուծոյ պաշտամունքին լոյսը:

Ահա թէ ինչու Հայ ժողովուրդին սիրտը զիտցած է բաբախել այս նուիրանի Աթոռին համար երբ վտանգի տակ է եղած ան: Զոհաբերութեան այս ոգին գերազոյն առաքինութիւնն է եղած երջանկայիշատակ մեր նախնեաց, և այդ գերազոյն ու ազնուագոյն առաքինութեան շնորհիւ է որ մենք կրցած ենք ապրիլ մեր դարերը: Թեթեւեղ է մեր բոլոր եկեղեցիներու և ազգային ու կրթական հաստատութիւններու յիշատակարանները, և դուք պիտի տեսնէք թէ անոնք ըլլորը գոյաւորուած են հայ հոգիներէն բխած առատածեռն և իշխանական նուէրներով և շերմեռանդ այրիներու լումաներով: Յետոյ, մեր ժողովուրդին համար եկեղեցի շինողէն ու պայծառացնողէն աւելի առաքինի և մեծանձն անձնաւորութիւն չկայ: «Ողորմա եկեղեցի շինողաց, երախտաւորաց, պողատուից, սպասաւորաց և այնոցիկ՝ որք ընդ հովանեաւ սրբոյ տաճարիս են հանգուցեալք»: Ասիկա ձայնն է մեր պատմութեան և քրիստոնեայ սերունդներու, աղօթքի մը նուիրականութեամբ տեղ գտած մեր աղօթամատեանէն ներս:

Եթէ ամէն շէնք որ կը բարձրանայ մարդկային կարիքներու համար բարիք է և ապահովութիւն կեանքի, եկեղեցին ամենն է Աստուծոյ, տաղաւարը հայ հոգիին և կուտանը մեր գոյութեան: Եկեղեցի շինել և կամ անոր գոյութիւնը երկարաձգել կը նշանակէ օժանդակ հանդիսանալ Հայ Եկեղեցոյ զապափարին և ծառայել անոր փրկարար սկզբունքներուն: Ո՞ր չայլ որ փոքր ի շատէ ծանօթ է իր տոհմային պատմութեան և ունի իրիզ, պիտի չընդունէր թէ, իբրև համայնք, իբրև ժողովուրդ և իբրև ազգ, դարերէ ի վեր մեր գոյութիւնը բովանդակապէս կը պարտինք մեր եկեղեցոյ: Եւ ասիկա անոր համար՝ վասնզի Աւետարանը մագաղաթ և հայ գիր ըլլալէ առաջ, հայ սիրտ է մեր կուրծքերուն տակ, մեր տաճարները մարմարեայ շէնք ըլլալէ առաջ, մեր նահատակներու մարմինները ամփոփող քարէ կալիստիոն են, բխած մեր երբոր ալբերէն: Առանց Հայ Եկեղեցոյ չեմ գգայնութեան մենք հօգի թէ հայ ենք: Մահաւանդ այսօր, մեր օտարութիւններուն մէջ, ինչ որ հայեցի է և համ ու իմաստ ունի, կու գայ մեր եկեղեցիէն:

Հասարակ տեղիքի մը շափ սովորական դարձած աստիճան մը եկած է մեր մէջ ըսել՝ թէ մեր դրամատէրները շատ յաճախ ժլատ եղած են իրենց ազդին կարիքներուն նկատմամբ: Միևս կողմէ սակայն իրողութիւնն է թէ ինչ որ մենք ունեցած ենք անցեալի մէջ և ունինք այսօր, իբրև ազգային կայք և հարստութիւն, արդիւնքներ են անոնց՝ որոնք զիտցած են միշտ յարգարել մեր իմացական և հոգեկան անդատասանները, իշխանական նուիրատուութիւններով:

Եթէ նկատի ունենանք մեր այս վերջի հարկարամեակը միայն, Գեորգեան, Ներսէսեան, Լազարեան, Սանասարեան, Կիւլալէկեան, Մելիքեան, Նոյալեան, Նուպարեան, Տիարալէփիլեան անուններով ծանօթ փառաւոր յիշատակարանները, մասնանշած կ'ըլլանք այս իրողութիւնը: Այրիներու լումաներու շնորհիւ անտարակոյս թէ վառ կը մնան մեր եկեղեցիներու կանթեղները, ժողովուրդի մը զոհողութեան ճիգին և ոգիին թթմորն է ան: Սակայն ազգային մեր մեծ հաստատութիւնները մեծաւ մասամբ գոյութեան եկած են շնորհիւ

մեր ունևոր դասակարգի իշխանական նուէրներուն, որոնք բարիքին իմաստութիւնն ու ողջմտութիւնը դիտացած են ունենալ այս կերպով: Ազնիւ գործ է անշուշտ խղճալ աղքատին և աղէտեալին, սակայն կանգնել յաւերժական յիշատակաւրան մը ի փառս Աստուծոյ և ի վայելուծմն դալիք սերունդներու, ուրիշ փառք է և իր մէջ ունի բարիքին ոչ միայն իմաստութիւնը, այլ նաև իմաստասիրութիւնը, եթէ կ'ուզէք:

Կենդանական աշխարհի մէջ, վերաւորուող կենդանին կը լզէ իր վէրքը, զայն բուժելու համար, և կամ զօրաշարժի ենթարկելով իր բոլոր դիմադրական ոյժերը կը ջանայ վտանգէ գերծ պահել իր մարմնին վրայ պատճառուած վէրքը: Նոյն է պարագան ազգային և ընկերային կեանքին մէջ. առանց վերոյիշեալ սկզբունքին չեն դիմակալուիր վտանգները և չեն բուժուիր վէրքերը: Յաւերժ օրհնութիւն յիշատակին անոնց՝ որոնք դարերով այնքան իմաստութեամբ և կորովով տնօրինած ու ըրած են ամէն ինչ՝ որպէսզի այս Հաստատութիւնն ու Աթոռը կարենան դիմել միշտ դէպի աւելի լաւագոյնը:

«Եթէ մոռացայց զքեզ, երուսաղէմ...» ըսած է Սաղմոսեգուն, և դարերէ ի վեր նոյն զգացումով նայեր են բազմաթիւ ազգեր և սերունդներ այս սրբազան քաղաքին: Հայութեան զգացումը Հայ երուսաղէմի նկատմամբ եղած է աւելի քան սրտազրաւ: Մեր նախնիք քսան դարեր քրիստոնէական խորունկ զգացումով նայեր են Սիոնի այս բարձունքին, ուր իր հաւատքին և արեան զինը եղող սրբութիւնները դարերով մնացեր են կանգուն ու յաւերժաթիւ: Մենք վստահ ենք որ հայուն փորձուած ու տուուեն եկեղեցասիրութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ վտանգի ենթարկուին սերունդներու արեան զինը հանդիսացող ազգային մեր իրաւունքները Աւուր Տեղեաց մէջ: Իր նախնեաց շաւիղէն խոտորիլը այլասերիլ է, այսինքն Սորմնցնել է հոգիին հարազատութիւնը, և ենթարկուիլ այնպիսի վիճակի մը, ուր ոչ միայն կ'աղօտանայ ազգային ինքնութեան զգացումը, այլ նաև կ'աղճատի կրօնական խղճմասնքը, ամէնէն ազնիւ ձգտումը հոգիին: Բայց մենք կը հաւատանք թէ հոգին ողջ է Հայ ժողովուրդին, երբ կանգուն ու հաստատուն է Հայ եկեղեցին. վասնզի Հայ եկեղեցին այն գերագոյն բարձրաբերդն է որուն մէջ կը բնակի իսկապէս ու սրբագոյն բաժինը Հայ ժողովուրդի հոգիին:

Երուսաղէմը, Ս. Յակոբը, և Տնօրինական վայրերը մեր Տիրոջ, ոչ միայն սրբազան աւանդներ, այլ նաև աւանդութիւններ են, իսկ Սրբոց Յակոբեանց զինուորերեալ Միաբանութիւնը՝ այդ աւանդութեանց հաւատարիմ պահապանը: Ժողովուրդներու համար չկայ աւելի մեծ ոյժ, զիրենք վեր բռնող, ապագան դիմադրաւելու գիրենք կարող դարձնող, քան դէպի իրենց մեծ աւանդութիւնները հաւատարմութեան ոգին: Սկեպտիկ միտքերու համար աւանդութեանց հաւատարմութիւնը մակերեսային ու թեթիւ կրնայ հնչել, բայց անոնց համար որ զիտեն աւելի խոր տեսնել և զգալ՝ տարբեր է իրողութիւնը:

Աւանդութիւնը ազգային ու եկեղեցական այս ժառանգութեան, կրօնական կեցութեան, խոր ու տաք, այն հողերուն վրայ ուր Աստուածորդին իր երկրաւոր առաքելութեան սերմերը ցանց և տարիները ապրեցաւ: Հոն՝ ուր դարեր դարերով Հայաստան աշխարհի բոլոր հուններէն մեր ժողովուրդի կրօնական ուխ-

տաւորութեան ալիքներ են եկեր, և ծովու ալիքներուն պէս, իրենց շերմեռանդ համբոյններով անգամ մը ևս սրբեր ու մաքրեր են քարերը այս Հաստատութեան, զնելով իրենց հոգիին պատկերը այդ քարերուն խորը և նուիրաբերման զանձերը անոր ծոցին մէջ:

Աւանդութիւնը այս Հաստատութեան, անկուն քաջութեան այն ոգին, որով ան տէր է կանգնել և անթիւ պայքարներու մէջ պաշտպաններ նուիրական այն իրաւունքները՝ զորս մեր ժողովուրդի հաւատքի մեծութիւնը իրեն համար ստացեր է քրիստոնէական այս տիեզերական կրօնաստանին մէջ, աշխարհի հզօրագոյն եկեղեցիներուն հետ նոյն առաջին գիծին վրայ:

Աւանդութիւնը այս Հաստատութեան, մեր ժողովուրդի իմացական ու հոգեւոր լուսաւորութեան զործը, վկայ՝ հայ ձեռագիրներու անգին հաւաքածոն, հոյաշէն Մատենադարանը, Տպարանը, Ժառանգաւորացն ու Ընծայարանը: Ուրեքն ո՛չ թէ լճացած ու մեռած բաներ կամ փռւած պայքարներու աղմուկներ՝ այլ գերազանցապէս կենդանի ու կենդանարար ոգեկան ոյժեր են որ կը կազմեն ճշմարիտ աւանդութիւնը Հայ Սիոնի այս բարձունքին վրայ, ու զանոնք պահելը ինքնին՝ մեր եկեղեցիի և ժողովուրդի ոգեկան գերագոյն գործը գործել կը նշանակէ:

Այս զիտակցութեամբ և հաւատքով երրորդ անգամ ըլլալով կը բարձրացնենք մեր ձայնը և կոչ կ'ընենք հայու խիղճին, որ շրջապատեն մեր ճիգերն ու զոհողութիւնները և պարիսպ կանգնեն սրբազան այս աւանդին:

Այսօր, խնդրոյ առարկայ Ս. Յարութեան Տաճարն է, որուն մէջ մեր նախնիները զիրքը կրնայ բացատրուիլ միայն մեր նախնեաց հաւատքին զօրութեամբ, տոկունութեամբ և զոհողութիւններով:

Երանի՛ մեր Ազգին, որովհետև Յակոբ Աստուածն է մեզի օգնական:

Երանի՛ պիտի ըսենք դարձեալ մեր ժողովուրդին, երբ զիտակցինք մեր հաւատքին թելադրած պարտաւորութիւններուն, երբ մասնաւանդ Աստուած օգնած է մեզի և նախանձելի կարեւորութիւններով օժտած մեր ճիգերը:

Ամէն կարելի միջոցներով, պաշտօնական և անձնական շիւմուքներով, անհատական և հրապարակային կոչերով, մենք զրինք հարցը պատկան մարմիններու, կազմակերպութիւններու և անհատներու զնահատանքին առջև:

Եանօթ են մեր նւթական միջոցներն ու դժուարութիւնները, ծանօթ նաև՝ զոհողութիւններու, և տոկունութեան չափը որ եղած է Ս. Յակոբեանց զինուորեալ Միաբանութեան, ինչպէս նաև իր առաքինութիւնն ու առաքելութիւնը դարբնու ընդմէջէն:

Արդար է մեր ակնկալութիւնը և կ'ուզենք որ արդար ըլլայ նաև արդիւնքը այդ ակնկալութեան: Երանի՛ ազգի, որոյ Տէր Աստուած Յակոբայ օգնական է նմա:

Յաջորդ Խմբագրականով պիտի մասնաւորենք այս սրբազան Ժառանգութեան նախնախնամական զիրքն ու դերը այսօրուան մեր կեանքին մէջ և կարեւորութիւնը զոր ան ունի Սփիւռքի հայութեան համար:

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԵՐՊԵՐՈՒՆ ՇԵՏԵՒԵԼԷ

«Մի՛ կերպարանի՛ կերպարանօ՛ֆ
աշխարհիս այսորիկ» (ՀՌՈՎՄ. ԺԲ.) :

Այս խօսքը պատուէր մըն է, ուղղուած Հոռոմի Եկեղեցիին, ինչպէս նաև բոլոր քրիստոնեաներուն։ «Մի՛ կերպարանի՛ այս աշխարհին կերպարանովը»։ Ասով առաքելաւը ըսել կ'ուզէ թէ այս աշխարհի կերպերուն հետեւելու տեղ պէտք է հետեւինք քրիստոնէական կրօնի բարձր ապրելակերպին, հոգևոր կեանքի յատուկ կերպերուն, այն կերպերուն՝ որոնք աստուծո՞ւհանոյ են, օգտակար, շինարար և մեր հոգևոր կեանքի զարգացման նպաստաւոր։

Առաջին դարուն, երբ քրիստոնէութիւնը հաստատուեցաւ աշխարհի վրայ, ազգերուն և մանաւանդ Հոռոմի ժողովուրդին վարք ու բարքը ապականուած էին ամէն կերպով։ Աշխարհորէութիւնը շատ մեծ ծաւալում գտած էր հոն։ Հոռոմի մէջ հաստատուած Եկեղեցիի անդամներուն օտուար մեծամասնութիւնը հեթանոսութենէ դարձի եկած էր և առկաւին ենթակայ էր հետեւելու հեթանոսական կրօնի ազդել խննէլ բարքերուն։ Ուստի առաքելաւը կ'աղագարարէ անոնց որ հեթանոսութեան և աշխարհիկ կեանքի վերաբերեալ օսվորութիւններէ հեռու կենան և չհետեւին այս աշխարհի կերպերուն։

Աշխարհ բառը հոս կը նշանակէ նաև դար, ժամանակ։ Այս աշխարհի կերպերուն չհետեւելու իր պատուէրով առաքելաւը ըսել կ'ուզէ չհետեւիլ դարուն վատթարացած ապրելակերպին ու ժամանակի տղեղ սովորութիւններուն։ Որովհետև եթէ անոնց հետեւին, իրենց մէջ սկսած Աստուծոյ գործը ոչ միայն յառաջ չ'երթար՝ այլ ետ կը մնար և օրին մէկն ալ կը խափանի։

Բուն նիւթին ժառանգէլ առաջ, կ'արժէ լուսարանել հետեւեալ երկու կէտերը կամ սխալ ըմբռնումները։

Առաջին՝ աշխարհի կերպերուն չհետեւիլ չի նշանակեր ատել անմեղ հաճոյքները, արեւմտարեւել հարսանեկան վայելուչ հանգէտները, անարգել ընկերական պատշաճ հաւաքոյթները և մէկ խօսքով, հրաժարի աշխարհի բոլոր անմեղ վայելքներէն և ընկերական կապակցութիւններէ ու պարտականութիւններէ։ Աշխարհ ունի իրեն թէ՛ սխալ և թէ՛ շիտակ կերպերը։ Առաջեալը իր վերոյիշեալ պատուէրով մեղ կը զգուշացնէ աշխարհի սխալ ու մեղսալից կերպերուն հետեւելէ։ Այն կերպերուն՝ որոնք մեղ մեղք գործելու կ'առաջնորդեն, Աստուծոյ ներկայութենէն կը հեռացնեն, մեր հոգևոր կեանքը կը ապարացնեն և մեղ յաւերտեան կեանքէ կը զրկեն։ Պէտք է անյապաղ և միանգամ ընդմիշտ հրաժարել այդպիսի մեղսալից և սխալ կերպերէ։

Երկրորդ՝ աշխարհի կերպերուն չհետեւիլ չի նշանակեր աշխարհէն դուրս ելլել և առաջատար երթալով առանձնութեան մէջ անցընել մեր կեանքի օրերը, Յիսուս ժամանակ, հրեաներուն մէջ էսպիմ կոչուած կրօնական խմբակ մը կար, որուն անդամները հեռու կը կենային ընկերային հաւաքոյթներէ, կը խորշէին համադամ կերակուրներ ուտելէ և զեղեցիկ հագուստներ հագուելէ ու չէին քաջալսեր ամուսնութիւնը։ Այսպէս, ժարդոց ներկայութենէն հեռու, առկա տեղ մը քաշուած, միայն կրօնական խորհրդածութիւններով կ'անցընէին իրենց ժամանակը։ Յովհաննէս Մկրտիչ, որ ուզէր մօզերէ շինուած հազուադէպ մը միայն կը հագէէր և անապատին մէջ իր կերպով վայրի մեղք ու մարտի ուտելով կը գոհանար, մեծապէս ազդուած էր անոնցմէ։

Փոքր Ասիոյ Փոնտիկոս գաւառին մէջ, Մոնդանիսը կոչուած աղանդ էր երեան եկաւ Բ. դարու ընթացքին։ Այս աղանդին առաջնորդներն էին Մոնդանիոս անունով մարդ մը և երկու կիներ՝ Բրիսիլա և Մօթգիմիլա։ Ասոնք իրենք զիրենք Աստուծոյ կողմէ ներշնչուած անհատներ նկատելով՝ կոչում կը զգային Եկեղեցիները քննադատելու և իրենց համակիրները Եկեղեցիներէն անջատելու, ընկերական շրջանակներէ հեռացնելու և մեկուսացած կեանքի մը առաջնորդելու։ Ասիկա կը ապարացնէր Եկեղեցիները։ Այս իսկ պատճառաւ, մեղադար

փառ Եկեղեցին մեղադրեց այս ազանգա-
ւորները և չքաջակերեց իրենց մուրը ըն-
թացքը: Անոնց այս յոռի վարմունքը Պո-
ղոս առաքնալին «Մի կերպարանիք այս
աշխարհին կերպարանքովը» պատուէրը,
ինչպէս նաև Ս. Գրոց մէջ գտնուած նմանե-
րինակ ուրիշ համարները սխալ հասկնալու
արդիւնքն էր:

Աշխարհի կերպերուն չհետեւի կը նշա-
նակէ ոչ թէ աշխարհէն՝ այլ մեր անձնական
նստսիրութենէն դուրս ելլել, անձնական
կիրքերէ հրաժարիլ, հպարտութենէ, նա-
խանձէ, ատելութենէ, փառամոլութենէ և
այլ մոլութիւններէ հեռու կենալ: Ուրիշ
խօսքով, աշխարհի մէջ մնալ, բայց մեր
անձնէն դուրս ելլելով ապրիլ այնպիսի կիանք
մը՝ որ հասարակութեան օգտին ծառայէ,
մարդկութեան բարելաւման նպատէ, Աս-
տուծոյ թագաւորութեան յառաջացման մի-
ջոց հանդիսանալ և մարդոց հետ մեր ու-
նեցած յարաբերութիւններուն մէջ զՔրիս-
տոս փառաւորէ: Յիսուս լաւագոյն օրինակն
է մեզի այս մասին: Անիկա մարդոց մէջ
մնաց, անոնց կերուխումներուն և հարա-
նիքներուն մասնակցեցաւ ու նոյն ատեն
մարդոց բարելաւութեան ու փրկութեան
համար աշխատեցաւ, և իր կիանքը աշ-
խարհի համար փրկանք մը հղաւ:

Ա. — Պողոս առաքնալի վերոյիշեալ հա-
մարին մէջ տկաւ աշխարհի խօսք ցոյց կու
տայ թէ ուրիշ աշխարհ մը կայ՝ զոր կը կո-
չենք հանգիստեալ աշխարհ: — Այս երկու
աշխարհները սակայն իրարմէ բոլորովին
տարբեր են: Հանդերձաւ աշխարհը, այ-
սինքն երկինքը, հաւատացեալներու ու
սուրբերու բնակավայրն է, ուր նենգութիւն
բնաւ չկայ, ստախոսութիւնը օտար բան
մըն է, կոխ տեսնուած չէ երբեք, ատե-
լութիւնը անձանօթ է, լաց ու կոծ, վրշտ,
ցաւ, տառապանք՝ այդտեղի բնակիչներուն
համար աներեւակայի բաներ են: Հոն կայ
միայն սիրալի յարաբերութիւն և փոխա-
դարձ յարգանք իրարու հանդէպ:

Հանդերձաւ աշխարհը տեղ մըն է ուր
ո՛չ նախանձ կայ, ո՛չ հպարտութիւն և ո՛չ
այ անձնասիրական որեւէ արարք: Հոն ո՛չ
բանտ կայ, ո՛չ բանտարկեալ և ո՛չ ալ բան-
տապահ. ո՛չ ոստիկանի պէտք կայ, ո՛չ բա-
նակի, ո՛չ պատերազմի պատրաստութեան.

ոչ օրէնք կայ, ո՛չ օրինադրեք և ո՛չ ալ
որեւէ օրէնսդիր մարմին, այլ այդտեղի օ-
րէնքը Աստուծոյ սէրն է: Հոն կը թագա-
ւորէ միայն Աստուծոյ կամքը. բոլորը հոն
այս կամքին կը հնազանդին: Այդ գաղա-
փարական աշխարհը դրախտ կը կոչուի:

Իսկ այս աշխարհը ուր մենք կ'ապրինք
սակաւին շատ հեռու է այդ գաղափարա-
կան բարձրութեան հասնելէ: Մեր այս աշ-
խարհի մէջ մարդիկ քրիստոնէական կենե-
ցաղը, նկարագրուել, սկզբունքը, բարեպաշ-
տութիւնը այնքան չեն յարգեր որքան ան-
նկարագիր պատեհապաշտութիւնը: Այս իսկ
պատճառաւ, յեղեղեղեղ նկարագրի տէր և
պարագայի համեմատ գոյն փոխող մարդիկ
կը վխտան ժողովուրդին մէջ ամէն տեղ:

Այս է պատճառը որ Յիսուս Աստուծոյ
համահաւասար դիրքը ձգելով վար իշաւ
երկինքէն, և մարդու կերպարանք առնե-
լով՝ մեր մէջ բնակեցաւ, որպէսզի այս աշ-
խարհն ալ երկնքի գաղափարական բարձրու-
թեան հասցնէ և մեզի ցոյց տայ թէ մարդ-
կային մարմնի մէջ ալ կարելիութիւն կայ
այս գաղափարական կիանքը ապրելու:
Երկնքի թագաւորութիւնը այս երկրի վրայ
հաստատելով Յիսուսի նպատակն էր երկինքը
երկիր իջեցնել, այս աշխարհը դրախտ վե-
րածել, մարդոց ոսկեղարը փութացնել և
որով այնպիսի կացութիւն մը ստեղծել որ
գայլն ու գառնուկը կարենան միասին բնա-
կիլ: Այս էր Յիսուսի առաքելութիւնը այս
աշխարհի վրայ և այդ իսկ պատճառաւ երբ
քարոզելու սկսաւ, առաջին առիթով յայ-
տարարեց և ըսաւ. «Աստուծոյ թագաւո-
րութիւնը մօտեցած է, ապաշխարեցէ՛ք» (Մրկ. Ա. 14-15):

Ուստի լաւ է աշխարհի մէջ ըլլալ, ա-
ռանց սակայն այս աշխարհէն ըլլալու: Նա-
մը որքան ատեն որ ծովուն վրայ է՝ կը
շարունակէ իր օգտակարութիւնը, բայց երբ
ծովուն ջուրը իր մէջը կը մտնէ՝ կ'ընկղմի
իսկոյն: Մենք քրիստոնեաներս ալ պէտք է
ըլլանք աշխարհի մէջ, բայց ոչ թէ աշ-
խարհը մեր մէջ:

Բ. — Այս աշխարհի կերպերը Յիսուսի
կերպերէն բոլորովին տարբեր են: — Այն
քրիստոնեաները որոնք Քրիստոսի կերպե-
րուն կը հետեւին, աշխարհի հոսանքէն չեն
ջլուրի: Անոնց թիւը քիչ է թէ և բազմա-

մամբ, բայց ասոնք են որ առխարհի արև
ու լույսն են, և երկնից թագաւորութիւնը
ասոնց միջոցաւ է որ կը տարածուի այս
աշխարհի մէջ, և որով Աստուած կը փա-
ռաւորուի ամէն տեղ։ Դժբախտաբար սա-
կայն մարդոց մեծամասնութիւնը այժմ այս
աշխարհի կիրպեւրուն կը հետեի, և աշխարհ
զիրենք կը գողնէ ու կը փառաբանէ։

Քրիստոսի ոգին չունեցող առատրական
մը երբ իր դրացի առատրականին վարկը
կտորելու կը ջանայ, կը խորհի թէ իր
առատրական տան վարկը կը բարձրանայ
ժողովուրդին առջև, բայց չարաշար կը
սխալի։ Ուրիշին առատուրին ֆիաս պատ-
ճառող մէկը ֆիասած կ'ըլլայ նաև իրեն։
Յիսուսի կիրպեւրուն հետեող առատրական
մը սակայն իր չափը իր դրացիին ֆիասին
մէջ չի փնտոներ, այլ իր դրացիին շահերը
ապահովելով է որ իր շահն ալ ինքնաբե-
րաբար ապահոված կ'ըլլայ։ Առաջինը աշ-
խարհի իսկ վերջինը Յիսուսի բարկայն է, եթէ
Յիսուս մեր տեղը ըլլար՝ այնպէս կ'ընէր։

Քրիստոսի ոգիէն հեռու ապրող փա-
տաբան մը երբ իրեն մրցակից ուրիշ փա-
տաբանի մը մասին աննպաստ արտայայտ-
ուի, ինք չի բարձրանար, այլ աւելի ևս
կ'իրայն ու կը ստորանայ։ Որովհետև ա-
սիկա ոչ թէ ազնիւ մարդու՝ այլ այս աշ-
խարհի հոսանքէն քշուող մարդոց արարքն
է։ Քրիստոսի կիրպեւրուն հետեող փատա-
բան մը իր օգուտը ուրիշին օգուտին մէջ
կը փնտոնէ, և իր մրցակիցը բարձրացնելով
ինքն ալ միաժամանակ կը բարձրանայ թէ՛
մարդոց և թէ՛ Աստուծոյ առջև։ Եթէ Յի-
սուս մեր տեղը ըլլար՝ այդպէս կ'ընէր։

Անհաւատ բժիշկի մը իր մրցակից բժիշկի-
նեորին տարիներով ձեռք բերած համբաւը
աւելիու ջանալով չի կրնար աւելի մեծ համ-
բաւ տիրանալ, այլ ընդհակառակը՝ ինք-
զինքը կ'անպատուէ հասարակութեան առջև,
Որովհետև ասիկա աշխարհի կերպն է։ Բայց
Քրիստոսի անունը իր վրայ կրող հաւա-
տացեալի մը կիրպն է ամէն մարդու հան-
գէպ բարեացակամ գտնուիլ, ամէն մարդու
զարգացման ու յառաջդիմութեան նպաս-
տել։ Այս է շիտակ կերպը, որով Աստուծոյ
թագաւորութիւնը արագօրէն կը տարածուի
երկրի վրայ և Աստուած կը փառաւորուի
մարդոց մէջ։

Գ. — Ի՞նչ են այս առխարհի կեցեցեր
որոնցմէ պէտք է զգոյշ ըլլանք։ — Այս աշ-
խարհը այժմ այնքան վատասեւրած է որ
մարդիկ բիրտ ոյժը աւելի կը յարգեն քան
արդարութիւնը, դրամը՝ քան մարդու մը
բարոյական արժանիքը, սուտը՝ քան ճշ-
մարտութիւնը, տգիտ արարքները՝ քան գե-
ղեցիկ սկզբունքները, նիւթը՝ քան հոգեւոր
իրականութիւնները, անցաւորը՝ քան յաւի-
տենականը։ Պէտք է զգուշանալ զարուս-
այս սխալ կիրպերէն։ Առաջին ինչն է կը
հետեւի այս սխալ արեւելեակից։ Ասոր
պատճառները շատ են. գէթ մէկը այն է որ
վերջին երկու համաշխարհային պատերազմ-
ները մարդոց ապրելակերպի բարոյական
մակարդակը շատ վար իջեցուցին։ Աշխարհ
այսօր շատ աւելի վատթարացած է քան
ինչ որ էր ասկէ կէս դար առաջ։ Հետեա-
բար մենք՝ քրիստոնեաներս զգոյշ պէտք է
ըլլանք որ կարողանանք պահել մեր հոգեւոր
կեանքը այս ապակեանած միջնորդարին մէջ։

Մարդիկ այժմ որեւէ ժամանակէ աւելի
աշխարհաւոր ու նիւթապաշտ դարձած՝ եր-
կու բանեւորս գերի եղած են, որոնցմէ մին
դրանք է իսկ միւսը՝ հաճոյքը։ Այս երկու
բաները ձեռք անցնելու համար մարդիկ
պատրաստ են ոչ միայն իրենց սկզբունքը՝
այլ նաև իրենց նկարագիրը ու մինչև իսկ
իրենց պատիւը զոհելու։ Զարմանալին սա-
կայն այն է որ ասիկա մարդոց աշխիւն ճա-
ղկուութիւն կը համարուի։ Որովհետև ներս-
կայիս դրամը իրր կուտք կը պաշտուի
աշխարհի վրայ գրիթէ ամէն տեղ։

Բոլանտ Զիլ անուն Անգլիացի նշանաւոր
քաղաքիչը՝ օր մը նիւթապաշտ ու աշխա-
րհաւոր հարուստի մը Քրիստոսի մասին կը
խօսէր. հարուստը օճա Քրիստոսը չիմ տես-
ներք ըսաւ։ Քարոզիչը գրպանէն թուղթ մը
հանեց և անոր վրայ Քրիստոս բառը գրեց,
և հարցուց թէ կը տեսնե՞ք. «Այո, կը տես-
նեմք, պատասխանեց։ Այս գրպանէն ոսկի
դրամ մը հանեց և Քրիստոս բառին վրայ
գրաւ ու նորէն հարցուց. «Քրիստոսը կը
տեսնե՞ք»։ Հարուստը ըսաւ. «Նշմառ չեմ
տեսներ, որովհետև ոսկի դրամը Քրիստոսը
ինձմէ կը ծածկէ»։ Այսօրուան մարդկու-
թիւնը այնքան նիւթապաշտ է որ դրամը
Քրիստոսի գէմքը իրմէ ծածկած է և կը
ծածկէ։

Արևը կենքի աղբիւրն է և մեր ամենուս ալ տեսանելի: Բայց երբ բեկնի մը առնես ձեռքդ և ալքիդ վրայ զնես ու աւրին նայիս՝ չես կրնար արեւ տեսնել, դրամը կը ծածկէ արեւը քու ալքէդ: Ծիրգ յայսպէս նիւթը Աստուծոյ և մարդոց միջև մտած է այսօր և Աստուծոյ գէմքը կը ծածկէ մեր տեսողութենէն:

Մարդիկ կ'ուզեն թէ՛ աշխարհը վայելել և թէ՛ Աստուծոյ հանելի ըլլալ, բայց աշխարհի սխալ կերպերուն հետեւելով մարդ չի կրնար միաժամանակ Քրիստոսը հանեցնել: Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. «Եթէ նս օտակաից մարդոց հանելի ըլլայի, ա'լ Քրիստոսի ծառայ չի ըլլաք (Գաղա. Ա. 10):

Փոքր տղայ մը օր մը բերանը նեղ աւանի մը մէջ բեկնի մը տեսաւ, ձեռքը երկնցուց ու ամուր կերպով առաւ զայն իր ափին մէջ. բայց չկրցաւ ձեռքը ամանէն գուրու հանել ու լալով իր հօրը քով եկաւ: Հայրը ըսաւ. «Ձգէ ձեռքդ բեկնին օր կարենաս ձեռքդ դուրս հանել: Տղան դժկամակեցաւ, օրովհետեւ կ'ուզէր օր թէ՛ դրամը ունենայ և թէ՛ ամանը: Ներկայ մարդկութիւնն ալ թէ՛ կ'ուզէ նիւթապաշտութեան մէջ առաւայտիլ և թէ՛ Քրիստոսը հանեցնել. աւերկա կարելի չէ, մէկը կամ միւսը պէտք է ձգել: Երկու ձեռքով մէկ ձեռքի վրայ չի տարուիր. մարդ երկու տէքերու միաժամանակ չի կրնար ծառայել: Պատճառը ահա այս է որ մարդկային կեանքի ներդաշնակութիւնը խանգարուած է այսօր:

Աշխարհը ածուխով չի սրահի մը կը նմանի. մաքուր, ճերմակ հագուած մէկը երբ այդ սենեակը մանէ՝ որքան զգոյշ պէտք է ըլլայ որ ածուխին փոշիները իր հագուստին վրայ չնստին: Ծիրգ միեւնոյն ձեռով մենք՝ քրիստոնեաներս ալ այս աշխարհի մէջ զգոյշ պէտք է ըլլանք որ մեր նիւարգիրը չապականի ու մեր ճերմակ հագուստը սև բիծեր չունենայ իր վրայ: Ասիկա կարելի է միայն աշխարհի կերպերէն զգուշանալով և Յիսուսի կերպերուն հետեւելով:

Դ. — Թե՛նչպէս կ'ըմանք Յիսուսի կերպերուն ճեմելի: — Առաքեալը միեւնոյն համարին մէջ կու տայ ասոր պատասխանը երբ կ'ըսէ. «Մի կերպարանիք այս աշխարհի կերպարանքովը, այլ ձեր մօտիկ նորոգու-

քիւնովը նորոգուեցե՛ք, որպէսզի քննէք թէ ի՞նչ է Աստուծոյ կամքը, որ է բարի, հաճելի ու կատարեալ»:

Մենք չենք կրնար Աստուծոյ կամքը պէտք եղած չափով հասկնալ, քննել ու գնահատել և ասոր համեմատ ապրել եթէ չունենանք մտքի այս նորոգութիւնը: Մտքի նորոգութիւնն ունենալու համար ալ սրտի նորոգութիւնը անհրաժեշտ է: Այս նորոգութիւնը Աստուծոյ Ս. Հոգին է որ կրնայ մեր մէջ կատարել:

Ինչպէս առաքեալներ վերնառան մէջ երբ ստացան Ս. Հոգիին շնորհներն ու օրհնութիւնները՝ անմիջապէս նորոգուեցան, փոխուեցան հիմնովին ու նոր արարածներ եղան, նոյնպէս մենք ալ այժմ Աստուծոյ Ս. Հոգիին այցելութեան կը կարօտինք, ունենանալու համար մտքի, սրտի ու զգացումներու այս հրեշտակաւ նորոգութիւնը: Երբ ունենանք այս նորոգուած կեանքը, հաղորդակից կ'ըլլանք Քրիստոսի բնաւորութեան, և ինչպէս Անիկա երկրի վրայ ապրած ատեն չհեռեցաւ այս աշխարհի կերպերուն, այլ ապրեցաւ Աստուծոյ կամքին համեմատ երկնքի կեանքը այս երկրի վրայ, մեզի համար ալ կարելի կ'ըլլայ և բնական կը դառնայ ընել նոյնը:

Երկու դար առաջ երբ Շարլըմանի գերեզմանը բացին, կոխքը դարձած իր դիակին քով տեսան Ս. Գրիգը մը, որուն մէկ համարին վրայ իր մատը դրուած էր. այդ համարը այս էր. «Թ՛ՆՉ օգուտ է մարդու մը համար եթէ ամբողջ աշխարհը օսի եւ իր անձը կորսնցնէ» (Մատթ. ԺԶ. 26): Որովհետեւ մարդ ի՞նչ կրնայ տալ իր անձին փոխարէն. ոչինչ: Աստի Յովհաննէս առաքեալ կ'ըսէ. «Մի սիրէք աշխարհը, ոչ ալ ինչ որ աշխարհի մէջ է ... Աշխարհն ալ կ'անցնի, անոր ցանկութիւնն ալ, բայց այն որ Աստուծոյ կամքը կը կատարէ՝ յաւիտեան կը մնայ» (Ա. Թովհ., Բ. 15-17):

Ուրեմն վերջինք Յիսուսի այն խօսքը՝ որ ըսաւ. «Գոցէք, գործեցէք, ոչ թէ կուրստական կերպերին համար, այլ այն կերպերին համար որ յաւիտեական կեանքի մէջ կը մնայ, զոր Որդին մարդոյ պիտի տայ ձեզիդ» (Թովհ. Զ. 27):

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Ձեզեմ, Գայի՛մ.

ՔԱՆԱՍՑԵՂ ԾԱԿԱՆ

ԿԱՆՁԷԴ ՅԵՏՈՅ

Ամէն վայրկեան դար մ'է հիմա, քանի դարեր պիտ' ըսպասեմ,
Մանուկն ի'նչպէս ա'լ դիմանայ երբոր մօրը ձայնը լրտէ.
Ուրախ կարօս կը բորբոքի սիրտերուն մէջ քեզի համար,
Իմ Հայաստան հազարերանգ, հիւսուած երգէ ու երազէ:

Պիտի հասնի Օրն անպայման, կըրծփից փարինք կարօսակէզ,
Պիտի ըլլայ տօն խընդութեան, յաղթանակի փառահանդէս.
Ու Սեւանը պիտի պարէ, եղբայր-սարերը շուրջն առած,
Եւ Արագածն, իր բարձունքէն, պիտ' բերկրանով ողջունէ մեզ:

Պիտի նայինք մենք կարօտով յաւերժափառ Արարածին,
Որ ծոցին մէջ դեռ կը պահէ ըմբոս հոգին Արաւազցին,
Հազար նըզովք Արաւելսին որ անէծով զայն շրջապէց.
Ա'խ, երբ պիտի վըսեմ Արքան կապանքներէն իր ազատի:

Ու զեփուը պիտի բերէ իր թներուն՝ բոյրը Վանայ,
— Մանկութիւնըս կարծես նորէն պիտի ինծի վերադառնայ —
Է՛հ, բախտ է այս, ո՛վ կ'ըսէ թէ մեզի ալ չի կըրնար ծըպսիլ.
Դեռ ինչէր կան Ապագային ծոցը պահուած, ո՛վ իմանայ:

Ֆէլէզ, քու տունը քանդուի 'թէ չը բանաս համբան Վանայ,
'Թէ չը տեսնենք, դեռ չը մեռած, «Պէլէզ սարերը» ռուսանայ.
Ֆէլէզ, քու տունը քանդուի 'թէ մեր կարօսը չիմանաս,
Մուրազիկն մէկն երբ կասարուի, փիսին ի'նչպէս մարդ դիմանայ:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆՔ

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

Այս երկրի յոգնած, փառակոփ հողի
 Ամէն փլուրը
 Անառիկ բերդի մը սիւն է եղել.
 Այս երկրի շիկնած լեռները ճեղքող
 Մի կաթիլ ջուրը
 Մի անսառապաս դաւոյ է հեղեղել:
 Այստեղ ամէն մի փառ ու թփի տակ .
 Կայ ընկած մի թագ,
 Այստեղ ամէն մի աննշան բլուր
 Պահում է ընկած արքայի մի սուր:
 Ամէն խաչքարի մամուռ կողերին
 Պատմութիւններ կան
 Ծւրաւած լռին՝
 Թէ մոխիրներից փանի՝ բիրտ անգամ
 Եղել են խորհող գմբէթներ փառէ,
 Թէ հայ բնաւեր շինականը ծեր
 Ինչպէս է արնոտ
 Հողը յարդարել,
 Ինչպէս է այրուած անապատներում
 Այգիներ շինել դախսավայել,
 Կերտել, կառուցել,
 Ու դեռ չաւարտած
 Աւերման ահով աշխարհին նայել:
 Արեամբ է գրուած պատմութիւնը մեր,
 Անունները մեր՝ զոհերի ցուցակ,
 Եւ դճւ, միայն դճւ, պայծառ հոկտեմբեր,
 Վերջակէտ դրիր այդ ցուցակի՝ տակ:

1950 թ.

* * *

Այնքան լեռներ են կուտակուած,
Այնքան փարեր, այնքան փարեր,
Ասես դարերը անհամար
Այստեղ միայն փար են վառել:

Եւ ծաղիկներ փարերի մէջ,
Եւ պտուղներ արեւաջեր,
Դո՛ւ փարփարոս իմ սափ երկիր,
Սեւահողից շուրջ ու պերճ:

Քարեր ծանր, սարեր ծանր,
Նեղ կածաններ վրադ փառած,
Երազների եւ իղձերի
Ծիածաններ վրադ փառած:

Հողմերի մէջ դու մոլորած,
Փոքրիկ, փոքրիկ դու սրճի հուր,
Կրակի մէջ հունըդ փորած
Մի կաթիլ կեանք, մի կաթիլ ջուր:

Ինչ անեմ ես բախտիդ համար
Որդիական խենդ իմ սիրով,
Ուրիշներին չսափացնող,
Իրեն հալող սրճի նրով:

Սիրագործով քո երգերին
Մի բառ էլ ես աւելացնեմ,
Խոր իմաստուն քո գրերին
Մի սառ էլ ես աւելացնեմ:

Ինչ որ ունի՞ջայրուող հոգիս
Տամ նուիրեմ բոլոր՝ քեզ,
Յետոյ անթիւ քո փարերին
Մի փար էլ ես աւելացնեմ:

1954

ՄԱՐՈ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԿԱՆՈՆԱԴԻՏԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԵԿԱԴԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Գ.

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒՆ ՊԱՅՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏԱՅԱԲԱՆՈՒՄԻՆԻՆԻՆԸ

Նպիտակագործը կը հարցաքննէ խարտաֆիլակը, ըստ առաջնոյն, չեղտելով մասնաւորապէս չողջամիտ վարդապետութիւնը: Տրուած լման և հաստատական պատասխանին վրայ, դարձեալ կ'առաջարկէ ընծայեալին՝ հրաժարիլ ամէն տեսակ հերձուածներէ և աղանդներէ և հետեիլ ուղղափառ և սուրբ հայրերու, ճիշդ կոչման և Մասնաւոր վարդապետութեան տօնն եղածին պէս:

Շարականներէ (ԴԿ.), իմաստութիւն երկնային, Որ զօրինակ, Այսօր ցնծայ եկեղեցի, Այսօր ցնծայ զուարճացիալ, Որ կոչեցեր զհեռացալին, Աղբիւր կենաց, Թագ հրեանայ երկնային, Ուայի քո Քրիստոս և Ընթերցուածներէ (ԹԻԸ, ԺԱ. 24-27, Եսայի, ԿԱ. 1-7, Գործք. Բ. 1-21, Ա. Կորնթ. Բ. 6-10, Մատթ. Թ. 35-Ժ. 20) ետքը՝ Նպիտակագործը կ'առնէ դաւազանը Մարկաւազին ձեռքէն և օրհնութեամբ կուտայ ընծայեալին ձեռքը՝ ըսելով.

«Ա՛ն զմաքուր եւ զուրբ գաւազանս ի ձեռաց Հոգւոյն Սրբոյ, ունելով իբխանութիւն միաբարեւ զվեսացեալս եւ զօրմեալս ի պէս պէս փորձութեամբ» յուսով պակաս. ըստ այնմ. Միաբարեցեցի, միաբարեցեցի գծողովորդ իմ՝ ասե ճիշդ: Եւ դու ըստ վաստակոց բոց ընկալցիս զմիաբարութիւն Հոգւոյն Սրբոյ ի հոգիքէն ի մարմին քո. ամենօ:

Շարական (ԴԿ.), Այսօր զիմանալի լուսօրն) և Պաշտպանիլ:

Մայրաքոյն Վարդապետութեան Ա. Աստիճանով իշխանութիւն կը տրուի Վարդապետին: Զարմագործը Տիրով պատգամը, Եւ յայնժամ արդարեւ համեմատ, միաբարեցող ժողովուրդը իր տեսակ տեսակ փորձութիւններու մէջ, հանդերձեալ կեանքի յայտնելով. — Հաւատացեալներու ընկերական կեանքին թափանցելու և կ'օրհնէր ոյ-

ժով առնէ զիշտերուն և տրամաւորեալներու մէջ քարոյական թե թիկունք ըլլալու իշխանութիւն մըն է տրուածը:

Բ. ԱՍՏԻՃԱՆ, միանոյն տեղը.

Շարականներէ (ԴԶ.), Ենծայ այսօր եկեղեցի Աստուծոյ, Որ զերազոյն ընտրելոց առաքելոցն, Այսօր ժողովուրդք որք ի հեթանոսս, Այսօր երկնայնոցն ընդ մեզ, Առաքելոյ աղանոյ, Թագաւոր փառաց, Դաւազան զօրութեան և Ընթերցուածներէ (Առաքել [Իմաստ.], Է. 21-Ը. 2, Եզեկ, Բ. 28-31, Գործք, ԺԹ. 1-6, Բ. Կորն., Դ. 1-6, Մկ. Կ. 13-19) ետքը՝ միանոյն ձեռով կը տրուի դաւազանը.

«Ա՛ն երբ կարողութիւն ի Հոգւոյն Սրբոյ՝ ընդունել եւ զերկուրդ աստիճան Մայրաքոյն Վարդապետութեան, եւ լինել միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան, զքիւրսն յուղորդին ամէլ, նաւահանգիստ լինել ժողովրդեան, բարեխօսել առ Աստուծոյ, զպիղծս սրբել, զվեղաւորս արգաւազացանել, զանհաւատս ի հաւատս ամէլ, զսգեսս իմաստեցուցանել, զամօրհնս յօրհն Աստուծոյ կոչել, որքի եւ ժողովուրդն անել Աստուծոյ: Եւ դու լիցիս իբրեւ զծառ պոստոս եւ արդիւնաւոր ամենեցուն, կալ ըստ կանոնի կամացն Աստուծոյ. զի առնելով եւ ըստպանելով՝ մեծ կոչեցիս յարմարութեան ճեղք մեղոյ Յիսուսի Քրիստոսի ընդ ամենայն օրերս. ամենօ:

Շարական (ԴԿ.). Այսօր ցնծան հրեշտակք ի յերկինս) և Պաշտպանիլ:

Մայրաքոյն Վարդապետութեան Բ. Աստիճանը իշխանութիւն կուտայ Վարդապետին առաքելական պաշտօն վարելու: Նա իբր քահանայ արդէն միջնորդ է Աստուծոյ և հաւատացեալներու մէջ, բայց իբր քրիստոնէութեան վարդապետ, առ իրաւունք կ'ունենայ ոչ միայն պիղծերն ու մեղաւորները օրհնել և արդարացանել, այլ և անհաւատներուն կոչուի ընել, տղաները լուսաւորել և Աստուծոյ օրհնքները պատմել ու քարոզել:

Գ. ԱՍՏԻՃԱՆ, միանոյն տեղը.

Շարականներէ (ԴԿ.). Ով երկնային նաւագալի, Տանն Աստուծոյ տեսանող, Այսօր ցնծայ եկեղեցի ընդ անմարմնացն, Որ յանապատէ կոչեցար, Որ յանքնին ծոցոյ

Հօր, Այսօր ցնծան դառք առաքելոցն, Առաքառածատունն խնկաբեր ծառ, Յագթող և զնոր օրհնութիւն և Ընթերցածներէ (Թրժք, ԺԷ. 1-9, Եսայի, ԺԱ. 1-5, Գործք, Ժ. 34-48, Ա. Կորնթ., ԺԲ. 28, 5-11, Ղկս. Բ. 1-6) ետքը՝ միևեռոյն ձեռով կը տրուի գաւազանը:

«Ա՛ռ եւ զերբորդ ասփնան վարդապետութեան կարողութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ, կոշի յապաւարտութիւն զմեղուցեալս, որք զիտութեամբ եւ անգիտութեամբ անկեալ իցեն ի հաղթս չաբին, դարձուցանել զնոսս յամենայն չաբեաց, որպէս զդարձումն ամառակ թրղւոյն, թողլով զամենայն մեղս նոցա, եւ թալով զպատուեանն առաջին: Եւ դու յեւեւել Հօսապետին՝ ընկալցիս զանբառամ փառաց պատկն:»

Շարական (ԳԷ., Ուրախացան զօրք երկնից) և Պաշտպանը:

Վարդապետին կը տրուի իշխանութիւն մը, որ բոլորովին հոգեբանական նկարագիր մը ունի: Նա իրեն որրուած իշխանութեան մէջ մեղաւորներու հանդէպ պիտի հետևի ճշիշ աշխատանքան հօր, որ իր Անառակը ողջագործեց և անոր որդիական բուր իրաւունքները նորէն տուաւ: Անառակ որդին՝ գիտակցութեամբ մեղաւորներուն տրպարն է, որ զշղջումի կու գայ դարձեալ գիտակցութեամբ և ուղղակի իր հօր պիտութեան կը դիմէ, յանձն առնելով ծառայութեան յետին գործեր: Զէր սխալած Անառակը, Բայց հայր մըն ալ չի կրնար և չէր կրնար իր գաւազն ծառայի պէս գործածել: զաւակը գաւազն է միշտ, մասնաւոր Անառակին պէս գաւազն մը, որ իր սխալ խորապէս ճանչցած՝ ներում կը խնդրէ: Անտարանի մէջ Անառակը կը մեկնուի մեղաւոր մարդկութեան վրայ, իսկ Հայրը՝ Հօր Աստուծոյ վրայ, որ միշտ ներող է և գթութ: Վարդապետը, իբր հայր հաւատացելոց, պարտի հայրական ներողամտութեամբ և քթութեամբ գործադրել իրեն տրուած հոգևոր իշխանութիւնը:

Գ. ԱՍՏԻՃԱՆ, Հարաւային կողմ:

Շարականներէ (ԳԷ., Երանելի սուրբ առաքեալք, Զմարգարէ բարձրելոյն, Այսօր զուարճացեալ տոնեն, Նմանեալ Մովսիսի, Հայրապետ սուրբ և անբիծ, Հովիւ ճշմար

իտ, Զծնեալն ի սրբոյ կուտէն ընկալցուք, Այսօր ուրախացեալ ցնծան երկնից) և Ընթերցածներէ (Գ. Թագ., Բ. 9-15, Ես. 2. 8-10, Մաղ. Բ. 4-7, Գործք, Ա. 21-26, Ա. Թովհ., Դ. 1-6, Ա. Տիմ., Դ. 9-16, Թովհ. Ժ. 11-16) ետքը՝ միևեռոյն ձեռով կը տրուի գաւազանը:

«Ա՛ռ, որդեակ, եւ զորբորդ ասփնան վարդապետութեան, եւ իմա քեզի՛ք վերաձայնեաց եղ մարգարէն Նայի. Զայն բարբառոյ յանապատի ասելով: Վասն որոյ պարս է եւ քեզ՝ մեղաւորաց եւ ազիսաց քառոյն, համարձակ քառոյն՝ առանց երեսաց եւ առանց ակնաւորեան, պարզ եւ յօսակ քառոյն, իմաստութեամբ եւ գիտութեամբ քառոյն, կեանքել, յանգիմանել, խրատել եւ մխթարել, յանապատ եւ յանոյք ճեղիս քառոյն, այսինքն անապատելոց եւ աւերելոց հոգւով: Եւ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս լուսաւորեցեք զայս մօաց բոց, լուսաւոր առնել ի քեզ զլոյս գիտութեան եւ անուանել ի Տեառնէ՝ քեզ ուրիշ եւ լոյս աշխարհի, եւ դարձեալ ոչ զոյ ի քեզ մասն խաւարի, զի եւ բոլորն ամենայն լոյս եղիցի, եւ իբրեւ զաւելակն ծագեցիս յաբալուքեան երկնից ընդ ամենայն սուրբս ըստ հրամանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ամենա:»

Շարական (ԳԷ., Ժողովեալ սուրբ հայրապետք) և Պաշտպանը:

Մայրազոյն Վարդապետութեան այս Դ. աստիճանին մէջ կը շնչուուի վարդապետին ամենէն կարեւոր և միանգամայն ամենէն դժուարին գործերէն մին. այսինքն՝ մասնաւոր ուշագրութեան և խնամքի առարկայ ընել ազնւները, մեղաւորները և անառակները. որովհետեւ այսպիսիներուն հոգիները անապատ և աւերակ դարձեր են: Տարակոյս չկայ որ հոգեւոր փրկութեան գործը բուն նպատակն է քրիստոնէութեան, և վարդապետը, որ կուտած է քրիստոնէութիւնը քարոզել, պարտի մասնաւորապէս ուշագրութիւն ընել անոնց, որոնք հոգեւորապէս փճացած են: Միւրոյն ոչ խարնբու և կորսուած զբամբնու կը նմանին անոնք, հետեւաբար մասնաւոր աշխատութիւն կ'ուզեն: — Բայց դիւրին չէ այսպիսիներուն քարոզել և դարձի բերել: Վարդապետը պարտի քարոզել աշխակ համարձակ և առանց քաշուելու, առանց տար

**ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ
ՆՈՒԻՐՈՒԱՄ
ՇՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՈՒՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ
ՕԳՖԱՌՈՐՏԻ ՄԵՋ**

ԳԵ. 12 Սեպտեմբեր. —

Նոյն առաւօտեան երկրորդ բանախօսն էր Հայաւրպէրկի Համալսարանի Փրօֆէսէօր Դկտ. Bornkamm, որ ներկայացուց Պատմական Յիսուսը եւ Քարոզուող Քրիստոսը⁽¹⁾ ինքիւր։ Պատմական Յիսուսը, ըսաւ, հիմնւած է պատմութեան և Յայտնութեան վրայ ու կը սահմանէ երկրի վրայ ապրած Յիսուսը որ եղաւ յաւիտենական Աստուծոյ Որդին իր հրաշալի կեանքովը։ Աւետարանները այս առնչութեամբ կը ծառայեն որպէս պատմական աղբիւրներ։ Որպէս լրացուցիչ, բանախօսը ներկայացուց Քարոզուող Քրիստոսը Անոր քարոզուող գործին ընդմէջէն և նախապատմական Յիսուսի մասին տրուած պատգամը (տըսյալ) հիմամբ, Դկտ. Պորնքամ հետեւեալ ստորաբաժանումներով զարգացուց իր ինքիւր։

Ա. — Պատմական Յիսուսը. —

1. — Յիսուսի կեանքը. — Աւետարանի մը վաւերականութիւնը սկզբնապէս կախում ունի իր ցուցաբերած պատմականութենէն (Lightfoot)։ Այսօրուան արմատական քնննադատութիւնը լրջօրէն նկատի կ'առնէ միայն առաքելական վկայարանութիւնները

(*) Այս հարցը ընդլայնեցինք այլ աղբիւրներու օժանդակութեամբ։

ու անոր աշակերտներն ընկու։ Իմաստութիւն և գիտութիւն էական պայմաններն են քարոզի համար։ Ով որ չի քարոզեր իմաստութեամբ և գիտութեամբ, այսինքն՝ հեղինակութեամբ, կարելի չէ որ իր կ'աւամբանքն ու յանդիմանութիւնը, իր խրատներն ու մխիթարանքը ազդեցութիւն ընեն և հասնին իրենց նպատակին։

Առաւելուած Այս Եղբարեբերէն, 1906
(Շարունակելի՝ 10)

որոնք պատմութեան մէջէն կը յայտնեն հրաշագործ Աստուածը, կենդանի Աստուածը, Ան որ սահմանուած չէ ինքզինք յայտնելու ֆիզիքական տուեալներու և միեւնոսինքն միջոցաւ։ Յիսուսի կեանքը, միակ կարիքի պատմական կեանքը, այն է որուն համար առաքելներ կը վկայեն։

2. — Յիսուսի Մեծնդը. — Նոր կտակարանի հեղինակները կը շնչոտեն թէ Յիսուս իրական Անձ մըն էր և ոչ թէ երեւութական. ազմիտու Քրիստոս մարմնով եկեալս (Ա. Յովհ., Դ. 2). Որ եղ էր կնոջէ և հովու ընդ օրինօքս (Գաղ. Դ. 4), որոշ ընտանիքէ մը սեռած և որոշ դաւառի մը պատկանող։ Միայն երկու հեղինակներ Յիսուսի Մննդեան պարագաները կը պատմեն, Մատթէոս (Ա-Բ) և Ղուկաս (Ա-Բ), այն միակ նպատակով որ շնչոտեն Յիսուսի մարդկային ծնունդը ի հեճուկս ամէն տեսակի սերնդութեան աղանդաւորներու և միեւնոյն ժամանակ հաստատելու համար Անոր աստուածային ծագումը և վախճանաբանական առաքելութիւնը։ Երկու պատմիչներն ալ կը հաւորդեն թէ Յիսուս ծնած էր առանց մարդկային հայրութեան, այլ Ս. Հոգւոյն միջոցաւ. կուսական ծնունդ մըն էր Ան։ Աւետարանական այս հաղորդումները ոչ մէկ բացատրութիւն կու տան այս հրաշքի մասին, այլ պարզապէս պատմական դէպքը ըստ ինքեան կ'արձանագրեն։ E. Brunner կ'առաքէ ըսելով որ կուսական Մնունդը նախ կը ջանայ բացատրել Մարդեղութեան առաջնակարգ հրաշքը երկրորդական, բնութասական հրաշքի մը միջոցաւ, և ապա կը պաշտպանէ Յիսուսը ընդդէմ Աշխարհական Մեղքի վարդապետութեան։

Այսուհանդերձ եթէ նկատի առնուի Յովհաննէսեան բացատրութեամբ Քրիստոսեաններու սկզբնական ծննդեան յայտարարութիւնը առ յարեմէ և ոչ ի կամոց առն (աւմուսին), այլ յԱստուծոյ, նաեւ զէնեալն ի հոգւոյ հոգի է՝ լրացումը, պիտի բերուինք ճշգիւտ որ Քրիստոսի ծնունդը արդիւնքն է Հոգիին երեքործութեան. այս ձեռով Մնունդը մարդկութեան համար եղաւ այն՝ ինչ որ քրիստոնեային մկրտութիւնն է անհատի մը համար։ Հոգին, ազօրութիւն բարձրելոյն, կենսատու ազդակն է Նոր մարդու ծնունդին, Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս իմաստով,

Մատթեոսի և Ղուկասու Մենդեան պատմականները կը շեշտեն նոր դարաշրջանի մը ներկայացումը։ Մատթեոսի γένεσις «ծնունդ»-ը, «ծնունդ» կրկնությունները կ'արձագանգեն նոր Մենդեոս Գիրքի մը, որ կը նկարագրէ նոր Աղամի՝ Յիսուսի Քրիստոսի և նոր արարչագործութեան ծնունդը։

Նոր Դարաշրջանը որպէս Արեգական ի բարձանց (Ղկս. Ա. 78) կ'աւետարի Մարիամի Ամեծացուցէնով (Ղկս. Ա. 46-55), Զաքարիայի օրհնեղութեամբ՝ Օրհնեղ Տէր Աստուած Իսրայէլի, զի յայց ել մեզ ... և դու, մանուկ, մարգարէ Բարձրելոյն կոչեալիք (Ղկս. Ա. 68-79) և Սիմէոն Մեքուսիի գոհաբանութեամբ՝ «Եւս ի յայտնութիւն հեթանոսաց և փառս ժողովրդեան քու՛մ Իսրայէլի» (Ղկս. Բ. 29-32)։ Քրիստոսի ծնունդը հետեւաբար պիտեմարանական դէպք մըն է նոր դարաշրջանին մէջ ներգոյ, ոչ մէկ դուգահեռ արձանագրութիւն ունենալով Հին Կտակարանի և կամ հեթանոս աշխարհին մէջ։

Պատմական Յիսուսը դէպի քարոզչուող Քրիստոս իր յառաջացման մէջ ենթարկուեցաւ իր երկրային կեանքի ընթացքին կարգ մը պատմական դէպքերու, որոնք յայտնեցին իր Աստուածութիւնը և վաւերացուցին Որդիութիւնը։ Այսպէս․

ա) Յիսուսի Մկրտութիւնը Յովհաննէսի կողմէ Յորդանան գետին մէջ իրեն ընծայեց առիթ կ'օրհնական խոր փորձառութեան և առաքելական գլխավորութեան։ Մկրտութեան պատմական երեսը կը ներկայացնէ Յիսուսի նշանակումը և օժանդակ Ս. Հոգւոյն կողմէ որպէս Մարգարէ, Քահանայ և Թագաւոր իր Մեծիակալ պաշտօնին մէջ, այնպէս ինչպէս Իսրայէլի թագաւորները Նոյն ձեռով կը նշանակուէին յՈՊ ԽՈՍՄ «Մեշիան Եւսի»-ն, այսինքն Տիրոջ Օծեալը։ Նոյն պահուն Քրիստոսի վկայութիւն տրուեցաւ երկինքէն։ Այս է Որդին իմ սիրելի ընդ որ հանձնային. արձագանքն էր ան ուղղուած Զարչարուող Մարային, որ այսնօրէնութեանց ժողովրդեան խոյն ի մահ վարեցաւ, զի անօրէնութիւն ոչ գործեաց, և ոչ գաւաւ նենգութիւն ի բերան նորած (Ես. ԾԳ. 9), Յիսուս այն ծառան էր (ὁ δακτυλὸν = սպառաւորն, Ղկս. ԻԲ. 27), սորոյ ի ձեռն կամի Տէր արդարացուցանել

զարդարն ... և զմեզ նոցա նո վերացուցէն (Ես. ԾԳ. 11). և ահա ասոր համար Ան մկրտուեցաւ։ Յիսուս ասոնց մեղք ունենալու ենթարկուեցաւ պաշարարութեան մկրտութեան ի թողութիւն մեղացոյ (Մկ. Ա. 4), դէպք մը՝ որով Ան սկստաբերել աշխարհի մեղքերը, հրելով զանոնք իր վրան և ապա փոխադրելով դէպի խաչ։ Յիսուսի մահը որպէս մկրտութիւն խորիմաստ է. ան կ'ակնկալէ աշակերտներու մասնակցութիւնը. «Կարէ՞ք զմկրտութիւնն մկրտել զոր ես մկրտելոցն եմ» (Մկ. Ժ. 38)։ Յիսուս մկրտուեցաւ նախ ջրով և ապա խաչին վրայ՝ արեամբ, «զի լցցի զամենայն արդարութիւն» (Մատթ. Գ. 15), արդարութեան համար, Աստուծոյ ժողովուրդին արդարացման համար։

բ) Յիսուսի Այլախերպուցիւնը պատմականօրէն կը նմանէնէ Քրիստոս Մովսէս մարգարէին ներկայացնելով առաջինին գերակայութիւնը երկրորդին վրայ. Քրիստոս պիտի բերէր փրկութիւն մը աւելի մեծ քան Մովսէսի կատարած ելքը և հեղուղտացիներին ազատագրումը։ Թարք իրան վրայ կ'երեւին Մովսէսն ու Եղիան, որոնք մեծած չէին այլ երկինք բարձրացած. անոնց ներկայութիւնը հակադրութեամբ մը կը բացատրէ հին Տնտեսութեան լրումը՝ Նորին մէջ։ Այլախերպութեան դէպքին մէջ Հին Ուխտի երկու դէմքեր կ'անյայտանան երբ երկինքէն Յիսուսի մասին վկայութիւնը կը լսուի։ Երեք տաղաւարներ շինելու Պետրոսին առաջարկը բնական մէկ մասն է դէպքի վախճանաբանական երեսին։ Հրեաներ կը սպասէին որ Մեարան իրենց մէջ բնակուի իր ընտրեալներուն հետ միասին, սակայն տակաւին ժամանակը իր լրումին չէր հասած և Քրիստոսի գործը չէր ամբողջացած։ Պետրոս ամբողջովին չէր հասկցած այս, չէր նախատեսած իր Տիրոջ կրկնիչ չարչարանքները, Այլախերպութեան դէպքին թիկնադրութիւնն այն էր որ նոր Մովսէսը՝ Քրիստոս, պիտի լրացնէր իր զիջքը յերուսաղէմ (Ղկս. Բ. 31), նախ քան իր չարչիւն փառաւորումը։ Այլախերպութեան փորձառութիւնը առաքելներուն համար ապահովութեան միջոց մըն էր քրիստոնէութեան սուած յոյսերու իրագործման համար։ Յիսուսի դէմքին փառաւոր փայլը

տեսանելի էր հաւ ներկայ առաքեալներուն (Պետրոսի, Բակոբոսի և Յովհաննէսի) որպէս վկայութիւն՝ տրուած Աստուծոյ կողմէ։ Այս դէպքը հետեւեալը նշան մը եղաւ առնոց՝ որոնք պիտի հաւատային առաքեալական վկայութեան թէ Աւետարանի հաւատքն ու յոյսը խաբկանք չէին։

գ) Յիսուսի Չտաշարանքն ու Խաչելուքները։ Բազմաթիւ օրինակներ կան Յիսուսի կեանքի վերջին շրջանի դէպքերուն մէջ, որոնք ցոյց կու տան թէ Աւետարանիչներ զբաւ են պատահածը յատկապէս ցոյց տալու համար նախնազոյն Եկեղեցւոյ համոզումը թէ Քրիստոսի մասին մարգարէութեամբ գրուածները վախճան մը ունին։ Շգի այս և ուր գրեալ է՝ պարտ է զի կատարեացի յիս թէ ընդ անօրէնս համարեցաւ (Ղկ. ԻԲ. 37)։ Այն համոզումը կար որ Եսայի մարգարէի շարժարտուող ծառային պատկերը մարգարէութիւն մըն էր Քրիստոսի վերաբերեալ (հմտ. Մատթ. ԺԲ. 18-21 և Եսայի. ԾԲ. 13-ԾԴ. 12)։ Շգի լցցի բանն որ ասացան ի ձեռն Եսայիայ մարգարէին։ Քահանայապետին և մարտիրի արտասանած նախատական և հեզեական խօսքերը ուղղակի մէջբերումներ էին ԻԲ. Մաղժուէն, նաև քացախով լի սպունկին մատուցումը կը լրացնէր բարոցին ինքն քացախ մարգարէութիւնը (Մզմ. ԿԹ. 21)։

Հետեւեալ օխաչին զայնազողութիւնը իր յետին մանրամասնութեան նախասահմանուած էր Աստուծոյ կամքով (հմտ. Մրկ. ԺԴ. 21, Մատթ. ԻԶ. 56, Գործք. Բ. 23)։ Պատմականօրէն Աստուծոյ ընտրեալ Քրիստոսի անձին մէջ կատարեալ ազատութիւնն ու բացարձակ նախասահմանումը իրարու կը հանդիպին։ մարդկային ազատութիւնը և աստուածային ամենազիրտութիւնը կը միանան իրարու և կ'ըլլան մէկ կամքի ազատութեան և նախասահմանումի հարցը իր լուծումը կը գտնէ միայն Յիսուս Քրիստոսի մարդեղութեամբը։

Բ. — Քարոզուող Քրիստոսը. — (Քորնթաց.)

Նոր Կտակարանի հնազոյն ժամանակներէն սկսեալ առաքելական աւանդութիւնը (παράδοσις) իր մէջ կը պարունակէր Յարուցեալ Քրիստոսի երևումներուն մասին տեղեկութիւններ։ Քրիստոսի Յարուցելուն կ'ու-

սուցուէր նորագործներուն մեր Տիրոջ կեանքին և գործունէութեան տղերքեր որպէս քարոզութեան (Քորնթաց.) կարևոր մէկ մասը։ «Զայս Յիսուս յարոյց Աստուած, որում ամենեկին մեք վկայ եմք», ինչպէս Կերեի Պետրոս Առաքեալի աստեղծութեանէն (Գործք. Բ. 14-36. հմտ. Գ. 12-26, Դ. 8-12)։

Քարոզութեան ներքին իմաստը վախճանաբանական է, Աւետարանելը կը նշանակէր յայտարարել փրկութեան օրուան հասած ըլլալը։ Ըստ աւետարանիչներուն, Յիսուսի Աւետարանը կը կայանար խոստացուած փրկութեան (Աստուծոյ Քաղաւորութեան) հասած ըլլալուն մէջ եւ լրումն ժամանակաց։ աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, աւետարանել թէ Վերածեալ է արքայութիւն երկնից։ Այս իմաստով յատկանշական է Մատթէոսի յայտարարութիւնը զոր կը գտնէ Յիսուսի բերինին մէջ։ «Սէ քարոզեցի աւետարանն արքայութեան ընդ ամենայն տիեզերս ի վկայութիւն ամենայն հեթանոսաց» (Մատթ. ԻԴ. 14)։ Եկեղեցւոյ աւետարանական գործունէութիւնը ինքին կատարածքի նշաններն էին մէկն է (հմտ. Յայտ. Զ. 1-8)։ Քարոզութիւնը մօտայուտ փրկութեան համար յայտարարութիւն մը ըլլալէ զատ էր նաև զատաստանի խօսք մը անոնց համար որոնք կ'ընդդիմանային անոր տարածման։ «Կատարած եւն առաջ Եկեղեցին պէտք էր ըլլար այն իմակ վկայութիւնը» (Մատթ. ԻԴ. 14) որ, հակառակ հաւածանքներուն, տար առիթը ապաշխարանքի և դարձի։

Պօղոս Առաքեալն է որ կ'ըմբռնէ իր պաշտօնը քարոզելու Աւետարանը բերդ տա մենայն տիեզերք։ «Պօղոս, ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի, կոչեցեալ առաքեալ, որոշեալ յաւետարանն Աստուծոյ» (Հռովմ. Ա. 1)։ «Վայ է ինձ եթէ ոչ աւետարանեմ» (Ա. Կորն., Թ. 16)։ Պօղոս Առաքեալ առ թ ընտելութիւն ներկայացուց իր քարոզութիւնը Նրուտադէմի Եկեղեցիին և զայն քարոզելու հաւանութիւնը ստացաւ Եկեղեցւոյ սուրեններն՝ Յովսէփոսէ կեփաւէ և Յովհաննէսէ (Գաղ. Բ. 1-10)։ Այս ձեւով, Պօղոս օրինաւորապէս ընդունեց Եկեղեցւոյ աւանդութիւնը (παράδοσις) և զայն քարոզեց հրեաներուն և հեթանոսներուն,

որոնք հաստատվում, և ոչ թե Օրենքի դործ-
քով, կրնալին արդարանալ: Ան, համաձայն
Տիրով պատուէրին, միծնագոյն զոհողու-
թիւններ յանձն առաւ քարոզելու աւետա-
րանը սրբի ամենայն հեթանոսս և վկայե-
լու առաջիկ դատարարաց և թագաւորաց,
պալատներու մէջ և ստեաններու առջեւ:

Այս տուեալներով, հետեւաբար, քրիս-
տոնեայ առաջին քարոզիչները ներկայացան
աշխարհին սքարոզութեամբ մը (Κηρυγμα),
զոր Պօղոս Առաքեալ քանիցս դործածած է
իր թուղթերուն մէջ. «Հաճեցաւ Աստուած
յիմարութեամբ բարոզութեանն ապրեցեա-
նել զհաստացեալսն (Ա. Կորն., Ա. 21):
Նոր կտակարանէն շատ յստակ կ'երբի որ
քրիստոնեայ առաջին քարոզութիւնը կը
կայանար Բիսուսի Սաշին և Յարութեան
ծանուցումին մէջ, որուն նախատիպը Գործք
Առաքելոցի մէջ երեցած Պետրոսի տոնեա-
բանութիւնն է (Գործք, Բ. 14-41): Այս նա-
խատիպը հետեւեալ կառուցուածքը ունի. —

1. — Հասած է սրբուծեալ ժամանակաց»
կամ «յաւաւոր յետինս» (Գործք, Բ. 16):

2. — Հասած է չնորհիւ Քրիստոսի ա-
ռաքելութեան, մահուան և Յարութեան:

3. — Իր Յարութեամբ, Քրիստոս բարձ-
րացաւ սրբի ալմէ Հօրս որպէս սրբու ին-
կեղեցոյն և որպէս սրբու անկեան»
(Գործք, Բ. 33-36, Գ. 13, Գ. 11):

4. — Ս. Հոգւոյ ներկայութիւնը եկե-
ղեցւոյ մէջ նշանն է Քրիստոսի ներկայու-
թեան, զօրութեան և փառաւորութեան. «Ա
Հոգին Սուրբ զոր ետ Աստուած հնազան-
դելոց իւրոց» (Գործք, Ե. 32):

5. — Քրիստոսի Երկրորդ Գալուստը.
«և պատուիրեաց մեզ քարոզել ժողովը-
րանն և վկայութիւն զնեյ, թէ Նա է
սահմանեալ յԱստուծոյ դատաւոր կենդանե-
աց և մեռելոց» (Գործք, Ժ. 42):

6. — «Քարոզութիւնը կը փակուի ա-
պաշխարութեան հրաւերով և փրկութեան
յոյսով. «Եւ որ ապաշահեցէք և դարձաբու-
ի ջնջել զմեզ ձեր» (Գործք, Գ. 19):

Ակզբնական քարոզութիւնը ինչպէս ըս-
ուեցաւ, կը բովանդակէր «Սաշին ճառը»,
սքարոզեցուք զվաշխելեան Քրիստոսն և
Յարուցեալ Փրկիչը՝ թէ «յարեաւ յաւուր
երրորդի... երեւցաւ կեփալի և ապա եր-

կոտասանիցն»: «Եւ ձեզ զայն նախ աւան-
դեցի՝ զոր և ետն ընկալայ» Պօղոս Առաք-
եալի բացատրութիւնը կ'ըսէ մեզի թէ ինք
ստացած էր «աւանդում» մը, սորոված էր
նախնազօյն Եկեղեցւոյ «քրիստոնէականը»
և զայն յանձնած իր եկեղեցիներուն: Եթէ
պահ մը Յարուցեալ Փրկիչին վերաբերեալ
այս «աւանդումը» (Ա. Կորն., ԺԵ. 1-9)
քննելու ըլլանք, համեմատելով զայն Մար-
կոսի ԺԶ. 9-15ին հետ, կը գտնենք դէպքը
պատմելու հիմնական կառուցուածք մը —
Տիրով երևումը, Ողջոյնը, Ծանաչումը,
Պատգամը — որ կը վկայէ Յարութեան
դէպքին պատմականութիւնը, նաև կը կրէ
իր վրան ուսուցողական նկարագիր մը աս-
տուածաբանական խոր ճշմարտութեամբ լի:
Այս «աւանդումը» հետեւաբար պարզ պատ-
մութիւն չէ, այլ ունի ուսուցանելու նպա-
տակ. այլ խօսքով՝ հնազոյն և սկզբնական
«քրիստոնէականն» է ան:

Եւս միջօրէին, «Նոր Կտակարանի վախ-
ճանաբանութեան» նուիրուած ուսումնասի-
րութեան բացումը կատարեց Հոնտոնի Հա-
մալարանի Նոր Կտակարանի աստուծա-
բանութեան դասախօս Դկտ. Glasson, որ
խօսեցաւ Աւետարաններու «Աստուծոյ Թա-
ղաւորութեան» մասին: Դասախօսը մասնա-
գիտացած ըլլալով Հին և Նոր Կտակարան-
ներու վախճանաբանական և Երկրորդ Գա-
լուստեան հարցերուն մէջ, նախ արագ ազ-
նորկ մը նետեց հրեաներու ունեցած թա-
գաւորութեան վերահաստատման ակնկալու-
թեան վրայ, որ մարգարէական ուսուցման
և հելլենական դարգացման հետեւեալով
վերածուած էր Մեսիական ակնկալութեան:
Ապա որպէս ազգիւր քննարկեց Ս. Գրական
պարականոն գիրքերէն ննդվի վախճանա-
բանական գրուաններ և Սաղմոս Սողոմոնի
գրքին «Անոր Թագաւորութեան վերահա-
տատման» համարները: Ասոնք կողքին
նկատի առաւ նաև Յայնուրեանական գրու-
թիւնները, զիստաբարբ Դանիէլի Դիբքը,
և հետեւեալ հին կտակարանեան տարբեր
երես հանեց որպէս աղերս ունեցող կէ-
տեր չօշափուելիք նիւթին հետ. —

1. — Մեսիական գաղափար:

2. — Գալիք հարցերու մասին յայտնու-
թեանական վարդապետութիւն:

3. — Յիսուսի Միսիական պատգամը
ենոր աշխարհն կերտելու .

4. — Յորդի Մարդոյն որպէս կեցրոնա-
կան գէմք .

5. — Նոր աշխարհ և Նոր ժողովուրդ :

Պարսկական գիրքերուն մէջ (Ենովք, Դ.
Եզրաս, Տովբիթ) Մեսիայի անձին նկատ-
մամբ ուղղակի ակնարկութիւններ չկան բ
սակայն կան ակնարկութիւններ Մեսիական
Դարաշրջանի վերաբերեալ. այսպէս, Տով-
բիթի ԺԿ. 1-18, Երուսաղէմի վերաբերեալ
համարները կը խօսին արուսաւորութեան
մասին որ պիտի փայլի երկրի չորս ծագե-
րուն վրայ և որուն հետեանքով սրբալմա-
թիւ ազգի պիտի հաւաքուին հեռաւոր
ազգիքն : Այսուհանգերձ Ենովքի ԼԷ. և
յաջորդող գլուխները վախճանաբանական
կարգի որ հարցի որ կը բովանդակեն որոնք
աղլւած են յաջորդող յայտնութեանկան
գրութեանց վրայ և զորս նկատի պիտի
առնենք քիչ ետք :

Յայտնութեանկան գրութիւնները ունին
բազմաթիւ ակնարկութիւններ Աճմանութեալ
Մեսիայի : Միւշդեո Հին կտակարանը կու
տայ մարդկային Մեսիայի պատկերը, Յայտ-
նութեանկան գրութիւնները կը ներկայաց-
նեն գերմարդկային գէմք մը որ կ'իջնէ
երկինքէն և կը մտնէ մարդկային պատմու-
թեան մէջ կործանումով և ոչ թէ փառքով :
Հոս երեսակայութեամբ յառաջ բերուած է
երբեմն յաւիտեանկան թագաւորութիւն մը
այս աշխարհի վրայ և երբեմն ալ Նոր եր-
կինք և Նոր երկիր կը յաջորդեն հին տիե-
զերքի դատաստանին և կործանումին : Եր-
կտասան Նահապետներու կտակարաննե-
րուն մէջ Մեսիան կու գայ երբեմն Յուդայի
և երբեմն Ղևիի ցեղէն :

Մեզի ծանօթ Դանիէլի Դիրքին մէջ
Մեսիա չէ յիշուած . սակայն կ'երևի զմէկը
մարդու Որդիին նման որ կու գայ ամպե-
րուն մէջէն, որ իր մարդկային պատկերով
կը ներկայացնէ ժողովուրդք արքայ Բար-
ձրիոյն և կը հակադրէ իր թագաւորու-
թիւնը քինք նախորդող գաղանային իշխա-
նութեանց :

Իբրք Սնովիւն կը վերագրուի Սնովմ նա-
հապետին և զլիսաւորաբար կը պարունակէ
զայլիք գաղափարն, միւրեցեցեցիչ հրեական-

ներու և անգրաւաւորի ճշկարագրութեան
մասին խորհրդածութիւններ : Այժմ մեզ կը
հետաքրքրեն Դրքին այն մասերը որոնք կը
վերաբերին Աստուծոյ երկրի գաւուն և թա-
գաւորութիւն հաստատելուն, որոնց մէջ
ամէնէն յատկանշական կէտը Մեսիայի ներ-
կայութիւնն է, որ ծնած չէ երկրի վրայ,
այլ երկինքի մէջ է, Հոգիներու Տիրոջ հո-
վանիին ներքե : Այս Մեսիան ծանօթ է
Եւնտրիայը, Եւտրոյն Որդինն առնունի-
րով, Դատաստանը երբեմն Աստուծոյ ձեռ-
քով և երբեմն Մեսիայի ձեռքով պիտի կա-
տարուի : Հասարակաց ոյժ մը կայ սակայն
աստուածային դատաստանին մէջ, ամէն
անգամ որ Աստուած կը յայտնուի Մեսիան
ևս կ'երևի որ բաժին կ'առնէ դատաստանի
գործին մէջ, Թէ և Աստուծոյ օժանդակներն
են Միքայէլ հրեշտակը և Մեսիան, Իմին
դատաստանի համար և Վիւսը՝ իշխելու,
սակայն Մեսիան ճանչցուած է որպէս թա-
գաւոր, Նախագոյ, երկնաբան և փառա-
կից Աստուծոյ :

Այսուհանգերձ, Ենովքի Դիրքը կը ներ-
կայացնէ յայտնի տարբերութիւններ Նոր
կտակարանի վախճանաբանութեանէն հետե-
ալ կէտերուն մէջ . —

1. — Դատաստանի օրը Մեսիան կ'երևի
Աստուծոյ կողքին որպէս երկրորդ և ան-
շատ գէմք մը .

2. — Հոս չէ կարելի գտնել Նոր կտա-
կարանեան յատկանիշերը ըստ որոնց Մե-
սիան պիտի գայ հրեշտակներով, կրակով և
փողով :

3. — Երկրորդ Դատաստան գաղափարը
թերի մնացած է Ենովքի մէջ :

Աստուծոյ Թագաւորութիւնը Նոր Կա-
կարանին մէջ . —

Աստուծոյ Թագաւորութեան հարցը
գտնուած է և զարգացած հին կտակարան-
եան երեք գաղափարներէ՝ անցնելէ ետք . —

1. — Յաւիտեանկան իշխանութիւն . —
Աստուած թագաւոր է այժմ և միշտ. Անոր
իշխանութիւնը կը տիրէ ամէն բանի վրայ
(Սղմ. ՃՆԾ. 13) : Թագաւորութիւն քո
թագաւորութիւն յաւիտեանից, և իշխանու-
թիւն քո ընդ ամենայն ազգս. Տէր թագա-
ւորն (Հմտ. Սղմ. ԴԳ., ԴԷ., ԴԹ.) :

2. — Ուլսո-կտակարան . — Աստուծոյ

թագաւորութիւնը այժմ միայն մնացած մը ճանչցուած է մեզի:

3. — Աստուածային միջամտութիւն. — Ժամանակը պիտի գտայ, երբ ամէն մարդ պիտի ճանչնայ Աստուծոյ թագաւորութիւնը: Զարին դէմ պայքարը պիտի մղուի և Գերագոյն Ոյժը պիտի տրիէ աշխարհին: Առայժմ Աստուծոյ թագաւորութիւնը սքողուած է, սակայն պիտի քայ ժամանակ մը երբ պիտի քողագերծուի և Նոր Դարաշրջը ջանք յայտնուի (Դանիէլ, Բ. 44):

Վերսի ըստածէն կրնանք եզրակացնել թէ Աստուծոյ թագաւորութիւնը, որ այժմ ծանօթ է ընտրեալ Ժողովուրդի մը, որ մը որպէս յաւիտեանական թագաւորութիւն պիտի տրիէ աշխարհին չարին խափանումով: Նոր կտակարանեան աստուծով, Նոյնիսկ Յիսուսի ապրած օրերուն, սակն ունեւ արեւոյութեան Աստուծոյ (Ղկա. ԻԳ. 51) կը նշանակէր սակն ունեւ միլիարդութեան Իսրայէլի (Ղկա. Բ. 25) և Եսէն ունեւ փրկւորութեան Սրուստիմի (Ղկա. Բ. 38): Յիսուսի ռաւանման մէջ Աստուծոյ թագաւորութիւնը ամբողջովին չի համաձայնի վերսի հին կտակարանեան ետեւ թացատրութեանց հետ. սակայն կան այլ համարներ որոնք կը լրացնեն զանոնք Նոր մեկնարանութիւններով: Եսի եթէ մատար Աստուծոյ հանեմ զգէս, ապա հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն Աստուծոյ (Ղկա. ԺԱ. 20). այս բառերը կը յայտարարեն թէ չար ոյժերու խափանումը սկսած է աստուածային միջամտութեամբ: Ուրիշ առիթով մը Յիսուս ըսած էր թէ եկած հասած է արդէն մարդկութեան սակնալութիւնը: Սեանք ձեզ քի բազում մարգարէք և թագաւորք կամեցան տեսնել զոր դուքդ տեսանէք՝ և ոչ տեսին, և լսել զոր լսէք՝ և ոչ լուան (Ղկա. Ժ. 24): Եւ սակնալութեան այս զետեանում և զլուսում առարկան չէր կրնար ուրիշ բան մը ըլլալ: Ինչ որ ամեն քան զտպան (Մատթ. ԺԲ. 8), ամեն քան զՅովնան և ամեն քան զՍողոմոն, այսինքն՝ Աստուծոյ թագաւորութիւնը:

Յայտնի է հետեւաբար որ Յիսուս կատարեալագործուած ձեռով մը մեկնարանեց երկրի թագաւորութեան ճանաչելու ըլլալը: Ան թագաւորութեան ներկայութեան նշանը

գտաւ չարին խափանումին մէջ, մարդոց կեանքէն ներս, և նաև իր քարոզութեան և բժշկութեան զօրութեան մէջ: Յիսուսի առաքելութեամբ հասած Թագաւորութիւնը ձյաւ, ծաղկեցաւ և արդատու դարձաւ — ապրեցաւ, անցաւ կեանքի շրջաններէն — սկսեանեցաւ արքայութիւն երկրից հատի մանանիոյ որ ամբողջագոյն՝ վիճակէն կը օլիներ մեծ ... մինչև բաւական լինի ընդ հովանեաւ Նորա թուշոց երկնից քանկի (Մրկ. Դ. 32): Այստեղ կը տեսնենք Յիսուսի խոր հաւատքը ըստ որում փոքրագոյն սկզբնաւորութիւնը կը խոտաւնայ աստուած և անոր հունձքը կը դառնայ ապաւնով: Այս մեկնարանութեամբ Նոր տարր մը, աստուածային տարրը, կը ներգործէ աշխարհի մէջ ի հեռուէն Հին կտակարանի ճաշարհիկ տարրին որ պիտի բերէր քաղաքական վերահաստատում և ազգային վերակազմութիւն:

Արդ, Թագաւորութիւնը ներկայ է և ապառնի: Յիսուսի առաքելութեամբ ան հասած է և սակայն միշտ զարգացումի և տնտեսի մէջ է. չարին դէմ պայքարը սկսած է. Թագաւորութիւնը կատարելապէս պիտի իրագործէ ինքզինք միայն ա՛յն տեսնէ երբ Աստուծոյ կամքը կատարուի երկրի վրայ որպէս յերկինս (Տէրութեան կեանքը):

Նկատելի է նաև Մարկոսի Ը. 39 համարը. «Զի են ոմանք ի սոցանէ որ աստ կան, որք մի՛ ճաշակեցնեն զմահ, մինչև տեսնեն զարքայութիւն Աստուծոյ եկեալ զօրութեամբ: Այս կ'ենթադրէ Յիսուսի ներկորդ Գալուստը խաչելութենէն ետք և կ'ազդարարէ թէ ուրիշներ պիտի ճաշակեն մահ՝ առանց զայն [զարքայութիւն] տեսնելու: Յիսուս չ'ըսեր թէ քոմանք որ աստ կան՝ պիտի չ'տեսնին, այլ պիտի մեռնին տեսնելէ ետք Աստուծոյ թագաւորութիւնը, այսպէս զրեհնք բերելով յաւիտեանական գոյովիճակի մը: Այս համարը արձագանքն է Յիսուսի կողմէ, ուղղուած իր աշակերտներուն. «Զբաժակն զոր հս ըմպելոց եմ՝ ըմպելոց եմ, և զմկրտութիւն զոր ես մկրտեալոց եմ՝ մկրտելոց» (Մրկ. Ժ. 39):

Կայ նաև Մարկոսի ԺԴ. 25 համարը, յայտարարուած Յիսուսի կողմէ Վերջին Ընթրիքին. «Ո՞նչ ես յաւելից ըմպել ի բն-

րոյ որիւոյ մինչև ցօրն ցայն, յորժամ արբից զնա նոր յարքայութեան Աստուծոյն: Անշուշտ Յիսուս կը յայտնէ թէ Իր վերջին ընթրիքն էր զոր կ'ընէր երկրի վրայ. ապա խօսքը անկատար կը ձեայ եթէ չխորհրդածնէք անոր շարունակութեան վրայ: Յիսուսի մտքին մէջ կայ երկնային և յետ Մահուան զբաղելիք մը. շնորհիւ մը, վերադարձում մը Իր աշակերտներուն հետ, ինչպէս P. Dearmer ըսած է. «Ուր պիտի խմենք նոր տեսակի գինի մը աւելի լաւ աշխարհի մը մէջ քան այս աշխարհը»: Մատթէոսի յատկանշական զննդ ձեռք (ԻՋ. 29) հաստատումը Յիսուսի մտքին մէջ, կ'օժանդակէ վերամիացման նոր Թագաւորութեան մէջ:

Ծառակ է հետեւաբար որ Յիսուս կը հաւատար թէ Իր մահով որոշ փոփոխութիւններ պիտի զարգանային և շուտով մեծ գէպք մը պիտի պատահէր: Արքայութիւն Աստուծոյ եկեալ զօրութեամբ ինչ կը նշանակէր. կամ աշխարհի վերջը, կործանում, դատաստան և նոր ստեղծագործում, և կամ հոգեկան զօրութեան հեղուք որ պիտի գոյացնէր Քրիստոնեայ շարժումը և սկիզբ զնէր մարդկային պատմութեան նոր դարաշրջանի մը: Այս երկրորդ անկախութեան առաւելութիւնը այն է որ Եաշխուլութեան արդիւնքը նոյնիսկ եղաւ սկիզբը Յեղեցեցոյ գոյութեան:

Եզրակացնենք ըսելով որ Յիսուս նոր մեկնաբանութիւն մը տուաւ Թագաւորութեան և յայտարարեց անոր ցերեկայութիւնը. թէ և ան «ի ներքս ի մեզ է և սակայն միայն իր սաղմնային վիճակով, այսինքն՝

Նոր Կեանքով՝ Իր խաչելութեամբ.

Նոր Ժողովուրդով՝ «Մի՛ երկնէիք, հոտ փոքրիկ».

Նոր Իմաստբացումով՝ Ս. Հոգւոյ գալըստեամբ:

Լոմոն ԶԱԻԷՆ ՎՐԴ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ
(Շարունակելի՛ 2)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՄԱՐԿՈՍԻ

(ԺՁ. 9-20)

Վիեննայի Յուշարձան Գրական Ժողովածոյին մէջ, հրատարակուած 1911ին, Հ. Պետրոս Ֆէրնանթէս յօդուած մը ունի «Մարկոսեան Աւետարանի ԺՁ. 9-20 Հաւանքները Հայոց Քոմս Խորագրուած, ուր կ'ը ներկայացնէ յիշեալ համարներուն շուրջ զանազան թարգմանութիւններ, և ապա կ'աւելցնէ. «Այսչափ մեր ծանօթութեան հասած ձեռագիրներու պատկերը: Անշուշտ աւելի մանրաքնին հետազոտութիւնք էաբոստ Մատենադարաններու մէջ, այսպէս էլ միտման, Սերուսաղէմի և Վիեննայի, կրնան գտնուիլ երկրորդ և անդրագոյն թարգմանութեանց օրինակներ յիշեալ հանելու (էջ 373):

Արդարեւ նոր փոփոխակ մը երևան եկաւ Ս. ԱՄՈՂՈՅ Ք. 3059 ձեռագրին մէջ, երբ առջի տարի ամերիկացի հայագետ Ռոմ. Erroll F. Rhodes կը զբաղէր Վանուցո Ձեռագրատան նոր Կտակարաններուն քննութեամբ:

Վերոյիշեալ ձեռագիրը, օրինակուած էին թուրքի վրայ, բոլորգորով, կը բաղկանայ երկու ուրոյն մասերէ. առաջինը կը պարունակէ չորս Աւետարանները, իսկ երկրորդը, տարբեր գրչէ, ձաւու ընթերցումներ, Գործք Առաքելոցէն և Կաթողիկէ Թուգթիւն, Յինանց ըրջանին համար:

Յեռնագոյն յիշատակարանէ մը, որ կը գտնուի Յովհաննէս Աւետարանին վերջը, կը հասկցուի թէ 1351 թուականին ձեռագիրս գերուած է և բերուած Մերտին, և գնուած Պարոն Հեթում անուն անձի մը կողմէ: Ահաւասիկ այդ յիշատակարանը.

«Ի թուիս Հաւոց ՊՃ գերեցաւ Աւետարան» և բերաւ Մերտին քաղաք և գնեաց Պարոն Հեթում. մեղաց թողութիւն խնդ[ը]ցեցք (էջ 377):

Ձեռագրիս նախնական յիշատակարանները, որոնք կ'ենթադրենք թէ գոյութիւն

ունէին, ինչպէս նաև հոս ու հոն քանի մը թերթեր, ինկած կորած են:

Աւետարանական հատուածներուն կից նշանակուած են Ամոնեան հին բաժանման համարաթիւերը: Մարկոսի Աւետարանին վերջին հատուածը ունի ՄԼԳ [= ԺՁ. 8], որուն անմիջապէս կը յաջորդէ հետեւալ փոփոխակը, որ Հ. Գ. Ֆէրհաթեանի հրատարակած 4 օրինակներէն տարբեր և շահեկան թարգմանութիւն մը կը ներկայացնէ:

Աւելի իբրեւ յարեաւ ի մեռելոց, յաւառջնում միաշարաթւոյն ի վազարդեայն, երեսցաւ նախ Մարիամա Մազգաղենացւոյ, յորմէ հանեալ էր այստեղ:

Աւ նորա երթեալ պատմեաց, որոց զհետ նորա շրջեալ էին յառաջագոյն, որք զգայինն և լային զնա:

Աւ նոքա իբրեւ լուան եթէ կենդանի է, և տեսաւ ի նմանէն, շուատտաին նմա, զի համարէին թէ տեսիլ ինչ ետես:

Աւ յետ այսորիկ երկուց ի նոցանէ այլովք կերպարանաւք երեսցաւ Յս. որ երթաին յազարակ:

Աւ նոցա գնացեալ պատմեցին այլոց եթէ տեսաք մեք զՏէր, և ոչ կամեցան և ոչ նոցա հաւատալ:

Ապա յետ այսորիկ բազմեցելոցն ընդ ինքեան մտաւանդիցն երեսցաւ, և նախատեսաց զանհաւատութիւն նոցա և զխտատարութիւնն:

Այլ որք տեսին զնա յարեցեալ ի մեռելոց ոչ հաւատացին:

Աւ ասէ ցնոսա, գնացէք այսուհետեւ ընդ աշխարհ ամենայն, քարոզեցէք զաւետարանն արքայութեան իմա. որ հաւատաւ յիս և մկրտեսցի, կեցցէ. և որ ոչ հաւատասցէ գոտապարտեսցի:

Աւ նշանք հաւատացելոց այսոքիկ զհետ երթիցեն:

Յանուն իմ գնա հանցեն, և լեզուս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆԲԵՐ

ԳԱՅԼՈՒ ԱՆԱՊԱՏ

ՎԱՄ

ՋԵՐՄԱՂԲԻՒՐ ՎԱՆԲ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Գայու Անապատը կամ Գայու Վանքը կը կոչուէր նաև Ջերմաղբուր — երբեմն գրուած Գերմաղբուր — Վանք և կը գտնուէր դաշտային Կիլիկիոյ մէջ, Սիս քաղաքին մօտ: Եկեղեցին կը կոչուէր Ս. Աստուածածին:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Ակների Վանքին նման Գայու Վանքին ևս հիմնադրւր կը համարուի Մեծն Լևոն (1186—1219). — Սիսուան, էջ 537:

Այս Վանքին մասին մեզի հասած տեղեկութիւնները շատ ցանցառ են դժբախտաբար: Այսպէս,

Ջերմաղբուր Վանքի Վարդապետներէն Գրիգոր մասնակցած է Սիսի (1307) և Ատա. նայի (1316) ժողովներուն:

Հոս Լևոն Դ. (1320—1342) դաստառուն մը հաստատած է (Սիս., 547: Խաչիկեան,

նորա խաւեսցին, և ձեռաւք աւան բարձցեն:

Աւ թէպէտ և մահկանացու ինչ զեղս արբցեն ոչ փնտսեսցէ նոցա, և ձեռս գրցեն ի վերա հիւանդաց և բժշկեսցեն:

Աւ յետ այսց բանից, և աւուրց բաղմաց, վերացաւ Յս. ի նոցանէն յերկինս և նստաւ ընդ աջմէ Աստուծոյ:

Իսկ նոքա ելեալ քարոզեցին ընդ աշխարհս ամենայն, Տեառն գործակից լինելով, և զհոգի սուրբ տալով նոցա, և զշնորհն հաստատելով ի ձեռն զհետ եկելոց նշանացն, զաւրութեամբ Տեառն ի փառս նորա (էջ 179բ—181բ):

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ.

ԺԴ. Դարի Հայ. 2 հո. Յիշատակարաններ, էջ 209)։ Սակայն կէս դար առաջ ալ հոս Վարդապետանոց մը գտնուած է, ըստ Յովհաննէս Դրբի յիշատակութեան. — Մ. Արք. Սմբատեանց, Նկարագիր . . . Երնջական, էջ 310։

Ջերմադրութիւն Վանահայրերու շարքէն սակաւաթիւ անուններ միայն հասած են մեզի, այսպէս,

1. — Տէր Կոստանկին Բաբունի, 1311. — Խաչիկեան, ԺԴ. Դարի Յիշատակարաններ, էջ 76։

2. — Յովնաննէս Քահանայ, 1316. — 2 հո. Ս. Յ. Թ. 2354։

3. — Լեւոն Վանանայր. — 1343 ին, Մխիթար Գռնեցիի Կաթողիկոսի գումարած Սնտի ժողովին ժամանակցողներու կարգին կը յիշուի Դերմադրութիւն (Կէմէրկէկեան) Վանահայր Լեւոն. — Ազգագաւառում, յօդ. 1291։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Գայու Անապատին մշակութային գործիչներէն և գործերէն շատ քիչ բան ծանօթ է մեզի, գոր. կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով։

Ա. — Յովհաննէս Դրբի, 1273 ին օրինակած է Անեսարան մը, մագաղաթի վրայ. — Երնջակ, էջ 310։

Բ. — Թորոս Քահանայ Հռոմկացի, հոռ. Դրբի, 1311 ին օրինակած է մէկ Թուղթ Կաթողիկէայց, Վարդան Քահանայի ազաւանքով. — Խաչիկեան, էջ 75-6։

Գ. — Գրիգոր Դպիր, Դրբի, որդի Շահանդուստի և եղբայր Վասիլ Դպրի. 1316 ին օրինակած է Շաղկնոց մը, Վանահայր Յովհաննէս Քահանայի համար. — 2 հո. Ս. Յ. Թ. 2354։

Դ. — Սիմէոն Քահանայ (1318-36), որդի Մեծպարոնենց Յակոբ Քահանայի։ Օրինակած է,

1. — Շաղկնոց, 1318 ին, Ստեփանոս Դպրի խնդրանքով. — Հանդէս Ամսօրեայ, 1955, էջ 507։

2. — Մանուսմունք, 1325 ին, իր հոգեւոր եղբոր՝ Գրքակազմ Յովհաննէս Սարկաւազի համար. — Սիւ., 201։ Խաչ., էջ 197-8։

3. — Մանուսմունք, 1336 ին, դեռաբուսիկ և պատուական հոգեւոր եղբայր Զաքարիայի համար. — Սիւ., 201։

Ե. — Յովհաննէս Սրկ. Գրքակազմ (1325), որ թիւ 2 Մանուսմունքի ստացողն է։

Զ. — Յակոբ Դպիր Նկարիչ (1325-36). — Վերոյիշեալ երկու Մանուսմունքներու ծագողն է. — Խաչիկեան, Յիշատակարաններ, էջ 290։

Ը. — Խաչատուր Գպիր Երուսաղեմացի, Կազմող (1325-36), որ վերագրեալ Մանուսմունքները կազմած է. — Սիւ., 201։

Ը. — Առաքել Կուսակոն Քահանայ, Դրբի (1328). — Ջերմադրութիւն Վանայի մէջ օրինակած է Փիլոնի գործերը, Կրակկացի Յակոբ Վարդապետի համար. — Կար., 2046։ Սիւ., 547։ Խաչիկեան, էջ 209։

Թ. — Յակոբ Կրակկացի, որ իբրեւ գրաւոր Վարդապետ մը կ'երևի վերագրեալ տոգերուն մէջ, մեզի կը ներկայանայ նաև իբրեւ հեղինակ իր հետեւեալ գործերով։

1. — Ալօրազիբ, որ ունի եօթ պուխներ, շարթուան իւրաքանչիւր օրուան համար սահմանուած. — Տէր Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս որդի Աստուծոյ կենդանւոյ . . . — 2 հո. Ս. Յ. Թ. 1462, Թդ. 58-125, նոտագիր։

2. — Լուծմունք Դոմուրիմաց Բանից Նիւստուցուն. — 2 հո. Ս. Յ. Թ. 718, էջ 532-551։

3. — Լուծմունք Ճառից Գր. Ասուածաբանի. — 2 հո. Ս. Յ. Թ. 1257, Թդ. 1322, էջ 1-342, վերջը թերի կ'ընայ ըլլալ Կրակկացի Յակոբի և ոչ թէ Եւդոկիացի, ինչպէս ունի Սաւալանեան։

Ընդօրինակած է նաև Քաղաքիբ մը, իրեն համար, կարեւոր բովանդակութեամբ. — 2 հո. Ս. Յ. Թ. 1279, էջ 2 հր, վերջաւորութիւն թերի կը պարունակէ 33 քարտներ, ընդհանրապէս իրեն ժամանակակից հայ հեղինակներէ։

ՆՈՐԱՅԻ ԵՊՍ.

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԿԱՆ

Ս. Է. ՈՒԱՅԹԵՔԸՐ

Ցեաւարկներ Գիտելիքի Մասին

և

Փաստեր Աստուծոյ Դոյութեան

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՔԱՐԴԵԶԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԻԹԻՒՆԸ

Փոխադրենք այժմ մեր ուշադրութիւնը Արիստոտէլեաններէն դէպի ասոնց հակա-ապոքսիները, որոնց շարքերուն մէջ կարելի պիտի հաշուել առաջին կարգի միայն մէկ իմաստասէր, ԺԷ. դարու սկիզբը: Ռոնէ Տէքարդ, ծնած 1596ին, իր առաջին աշխատութիւնը հրատարակեց ճճառ Մեթոտի Մասին» անունով, չորս տարիներ ետք միայն Կալիլէի դատապարտութենէն եւ բացումը կատարեց նոր դարաշրջանի մը, հայեցողական մտքի պատմութեան մէջ:

Իր երիտասարդութեան տարիներուն, Տէքարդը ընտելացած էր իր ժամանակի դասականութեան. սակայն գոհ մնացած չէր անկէ: Անոր եզրակացութիւնները հիմնուած էին գլխաւորաբար մեծ վարդապետութիւններու ուսուցումներուն վրայ. սակայն վարդապետներու հեղինակութիւնը անորոշ էր եւ գիտութեան միակ ճիւղը, որ կը թուէր հաստատուն ըլլալ գոհացուցիչ չափով՝ մաթեմատիքական գիտութիւններն էին, որոնց մեքենականութիւնն էր բոլոր իրեան անվիճելի ելակէտներէ մեկնելով հետեւցնել արդիւնքներ գործնական արժէքով եւ անառարկելի ճշգրտութեամբ: Տէքարդը յաջաւ ծրագիրը փնտռելու սկզբունքներ, ո-

րոնք նոյնքան անառարկելի ըլլան որքան մաթեմատիքի ախտմաները եւ ծառայեցնել զանոնք իրրեւ հիմ՝ փիլիսոփայութեան վերակառուցման համար:

Այս ծրագիրը իրագործելու համար, ան առաջարկեց հակա տարողութեամբ փոփոխութիւններ մտցնել քննական փիլիսոփայութեան մէջ: Առաջին քայլը, թելադրուած անշուշտ Կեպլերի աշխատանքին յաջողութենէն մոլորակային ոլորտներու մասին, եղաւ մաթեմատիքական լեզուով նկարագրել արտաքին աշխարհի դէպքերը: Արդ, մեր ուսումնասիրութեան առարկաներուն մէջ, մարմիններու միջոցային չափերը ամէնէն յայտնօրէն քանակականներն են. ան ձեռք առաւ ուրեմն այս մասնայատկութիւնը եւ աշխարհի մասին իր դրութիւնը հաստատեց այն սկզբունքին վրայ թէ՛՝ ցրեքից առանձնապէս ցրեքից եւ ցաւածականութիւնը: Փորձառութեան ներկայացուցած այլ երեւոյթ մը, նշանակաւ չափելի, ժամանակի հոսումն է. որմէ կը հետեւի թէ՛ մարմիններու շարժումը, որ կրնայ սահմանուիլ իրրեւ ժամանակի որոշ տեւողութեան ընթացքին կտրուած միջոց, ինք եւս կ'ընդունի քանակական վերաբերմունք: Տէքարդը որոշեց ֆիզիքական աշխարհը բացատրել այս երկու յղացքներու եզրերով — նիւթ եւ շարժում. ամէն անգամ որ կարելի ըլլաւ, որակը պէտք էր հասկնալի դառնար իրրեւ փոփոխական քանակ:

Այս դրութեան մէջ, տարածականութիւնը կը կազմէ նիւթը եւ նիւթը՝ միջոցը, որը հետեւաբար լեցունութիւնն մըն է. պարապ գոյութիւն չունի: Ձայնի, լոյսի, ջերմութեան, համի եւ այլ որակներու զգայնութիւնը ընդհանրապէս պէտք է նկատուի իրրեւ գիտակցութեան հետ կապուած, հետեւաբար ենթակայական. բուն իսկ ընտելութեան մէջ կայ միայն տարածականութիւնը եւ անոր մասնիկներուն շարժումը. արտաքին աշխարհը զուտ մեքենական համադրութիւն մըն է:

Փիլիսոփայութեան կրած քարթէզեան աշխատութիւնը շրջած էր նոյնիսկ բանալի բառերուն իմաստը: Այսպէս՝ Եսթեթիկ, որ դասականութեան ալքին նշանակած էր որեւէ տեսակի փոփոխութիւն,

խտացած էր այժմ տեղափոխութեան իմաստին մէջ. Նիւթ, որ հին ուսուցման մէջ համապատասխան էր ծնին, այսուհետեւ կը նշանակէր միայն մարմնաւոր էակ: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է նոր կարեւորութիւնը զորս ստացան միջոց եւ ծաւալման թաւերը: Դասականները չունէին բառ մը նշանակելու համար միջոցը, մեր հասկացողութեամբ, որովհետեւ «spatium» ունէր առաւելաբար անգլերէն «space» բառին իմաստը Ս. Գրքի արտօնուած թարգմանութեան հետեւեալ հատուածին մէջ. «All with one voice about the space of two hours cried out 'Great is Diana of the Ephesians'» (*): Որինակ. մինչդեռ «locus» (վայր) կը նշանակէր տեղը զոր մասնաւոր մարմին մը կը գրաւէ: ՈՒՐ եւ ԵՐԲ, զորս դասականները նկատած էին պարզապէս իրբեւ է - ին երկու ստորգիւյնները, հասած էին բնութեան ամբողջ նկարագրութեան վրայ տիրելու աստիճանին: Այս նկարագրութիւնը շատ աւելի միջանկախական էր քան Նիւթընինը, որ անոր տեղը զբաղեցնէր պարզային, ինչպէս կ'երեւի արդէն ծգողականութեան իրենց ըմբռնումներէն: Զգողութիւնը դասուած էր «զաղտնի որակներու կարգին դասականներուն կողմէ, այսինքն ոյժեր ու ծգումներ» արտադրուած անտեսանելի ոյժերու կամ ծգումներու կողմէ: Տէքարդ կը մերժէր զաղտնի որակներու զոյնութիւնը եւ կը պնդէր, ինչպէս յոյն աթոմապաշտները, որ բաղխումը միակ ձեւն է մարմինի մը ազդեցութեան միւսին վրայ. հետեւաբար ստիպուեցաւ նոր բացատրութիւն մը տալ մարմիններու անկումին դէպի գետին: Այս բացատրութիւնը տուաւ ենթադրելով որ երկրին շուրջ կայ յորձանք մը նուրբ նիւթի կամ եթերի, որ իր ճնշումով յառաջ կը բերէ ծգողութեան հետեւանքները: Նիւթըն, իր կարգին, բանաձեւեց բառակուսին հակադարձ առաջնիւնը զիմելու մեքենականութեան մը, զայն բացատրելու համար. եւ «Սկզբունքներ» գրքի երկրորդ տպագրութեան յառաջաբանին մէջ կարելի է նշել յստակ վերադարձ մը: Դէպի դասականութեան տեսակէտը ծգողութիւնը նկատելու իրբեւ զաղտնի որակ:

Այսպէս, Տէքարդի մշակած պատկերը աշխարհին, աստղագիտական եւ քննադատական բոլոր երեւոյթները, այն լատով որ ծանօթ էին այդ շրջանին, պատկերուած էին իրբեւ կեդրոնացումներ, շարժումներ եւ ճնշումներ միջոցին լեցունութեան մէջ: Ընթանալուստական այս բացատրութիւններուն ոչինչ դիմացաւ բայց միայն մարդկային մտածողութիւնը. ասիկա չէր կրնար դատուիլ յարաբերաբար տարածականութեան եւ անշուշտ որ չէր կրնար ենթարկուիլ նոյնպէս մաթեմատիկական ըննարկութեան: Ուրեմն, կ'ըզոտակցուէր ան, մարդկային մտածումը պէտք է ունենայ նիւթէն տարբեր սկզբունք* մը. ան կը հասնէր այսպէս երկապաշտ փիլիսոփայութեան մը եւ իրականութիւնը կը բաժնէր գոյացութիւններու երկու մեծ դասակարգերու. տարածուած գոյացութիւնը եւ մտածող գոյացութիւնը — res extensa եւ res cogitans —, առարկայական աշխարհը եւ ենթակայական աշխարհը, մարմնաւոր աշխարհը եւ ճգնական աշխարհը: Ինչպէս որ տարածականութիւնն է յատկանիշը նիւթին, այնպէս ալ մտածումը՝ հոգիին. երկուքը բացարձակապէս անկախ են ու կարելի չէ որեւէ կապակցութեան բացատրութիւն մը նկատի առնել երկուքին միջեւ:

Հոգեկանին եւ ֆիզիքականին ամբողջական այս նշանաւորումը, յատկանիշը քարդեզականութեան, խոր կերպով ազդեց գիտութեան հետագայ պատմութեան վրայ եւ մարդկային մտածողութեան գրեթէ բոլոր մարդկուն վրայ: Տէքարդի յաջորդող առաջին սերունդը անհաճոյ յայտնութիւնը ունեցաւ թէ քննադատական նոր փիլիսոփայութիւնը կրնար — քանի որ տեղեքերի մասին ամէն տեսութիւն պիտի ունենայ աստուածաբանական բնույթ մը — ֆիլասոֆար երեւի կրօնքին. եւ իրապէս ալ բուն հակաճառութիւն մը ծայր տուաւ այս խնդրին շուրջ: Վէճը կը դառնար միջոցի վարդապետութեան շուրջ որ կրած էր խոր յեղափոխութիւն մը, բաւական կոպիտ կերպով:

Թրգմ. ՇԱՀԷ ՎՈՐԴԱՊԵՏ

(Շարունակելի՝ 11)

(*) Եթովպեր միաբնական պոռագին երկու ժամ առաջ միջոց մը. «մեծ եպիստացիներու Աստղիկը»:

ՏՈՄԱՐ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ**ՏՈՄԱՐ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ**

Ե.

ԵՐԶԱՆ

Երջանը տարիներին, ամիսներին և օրերին միատեսակ պտոյտն է, որ լրանալուց յետոյ՝ միննոյն կարգով նորից սկսում է նոյն պտոյտը և այդպէս շարունակում:

Մինք արդէն տեսանք վերելք, որ արեգակի և երկնային ուրիշ մարմինների շարժման երեւոյթները ճիշտ չեն չափուում, այնպէս որ մանր հաշիւներ չմտն վայրկեաններին կամ մանրերկրորդների. այդ պատճառով էլ հնարուած են յայնայլ շրջաններ, որ մնացած մանր կտորները այդ շրջանների ընթացքում մի մի ամբողջ կազմեն՝ օր կամ տարի, և այդպէս հաշիւների ճշտութիւն պահպանուի երկնային մարմինների շարժման մէջ:

Դիտւում շրջանները սոքա են. — 1) Լուսնի կամ Մերքնեան շրջան և 2) Արեւի շրջան:

Ա. — ԼՈՒՍՆԻ ԵՐԶԱՆ —

ԻՆԵՆԵՏԱՆԵՐԻԿԱԿ — ՈՍԿԵԹԻՒ

Թէպէտև արեգակնային տարու հետ լուսնական տարին հաւասարեցնելու համար նահանջ տարի հաստատուեցաւ, բայց երկար ժամանակ անցնելուց յետոյ այդ հաւասարութիւնը դարձեալ կատարելաչեղաւ: Այդ բանին օգնելու համար Քրիստոսից 430 տարի առաջ Մեթոն Աթենացի աստղագէտը գտաւ, որ եթէ արեգակը և լուսինը միևնոյն վայրկեանին և միևնոյն կէտից սկսեն իրանց շրջանը անել, 19 տարուց յետ միևնոյն ժամանակ երկուսն էլ կը հասնեն միևնոյն տեղը: Այդ բանը հետեւեալ կերպով է բացատրուում:

Լուսնական ամիսը 29,53 օր ունի. 12 այդպիսի ամիս կամ մի լուսնական տարի կ'ունենայ $29,53 \times 12 = 354,36$ օր. այսինքն լուսնական տարին համարեալ 11 օր կարճ է Յուլիան տարուց (որ 365,25 օր է):

Եթէ լուսնական ամիսը կրկնենք 235 անգամ, իսկ Յուլիան տարին 19 անգամ, գրեթէ միևնոյն թուերը կը ստանանք (6939,55 և 6939,75, ուրեմն 19 տարուայ մէջ արեւի և լուսնի շրջանների տարբերութիւնը է 1 օ. 26 ր. 24 մ.). սորանից հետևում է, որ 19 Յուլիան տարիները հաւասար են 235 լուսնական ամիսներին, կամ, այսպէս ասենք, 19 տարուա լուսինը 235 ամսական շրջան է կատարում. այս պատճառով 19 տարի անցնելուց յետոյ լուսնի երևոյթը անգրադառնում է նոյն կարգով, ինչպիսի ընթացք որ ունէր նախընթաց 19 տարուայ ընթացքում:

Այդ շրջանի սկիզբը այն տարեթիւն է, երբ Յուլիուարի 1ին լուսնի ծնունդն է լինում: Փրկչի ծննդեան տարին լուսնի շրջանի երկրորդ տարին էր: Այսինքն արդէն մի տարի անցած էր: Այս 19 տարուան շրջանը կոչւում է լուսնի շրջան, իսկ այն թուերը, որոնք ցոյց են տալիս այդ շրջանի տարիները, կոչւում են իննեւասնեւերեակ:

Այդ շրջանը կոչւում է և նաև Մեթոնեան, Մեթոնի անունով: Աթենացիք պարմանալով Մեթոնի այդ գիտի վերայ՝ քաղաքի հրապարակում մարմարոտի կոթող կանգնեցրին և ոսկէ տառերով սկսեցին գրել նորա վերայ իրաքանչիւր տարուայ իննեւասնեւերեակը. վտանորոյ դա ասուեցաւ նաև ոսկեգիր:

* *

Իննեւասնեւերեակ գտնիլու ամենապարզ կանոնը այս է. — աշխարհիս ստեղծման թուականը բաժանել 19ի վերայ. քանորդը ցոյց կը տայ թէ աշխարհիս ստեղծմանից մինչև նշալի տարին լուսնի շրջան է անցել, իսկ մնացորդը թէ տուած թուականը վերջին շրջանի քանիերորդ տարին է:

Իննեւասնեւերեակ գտնել կարելի է և այսպէս. — Տուած թուականի վերայ աւելացնել 1 (Փրկչի թուից առաջ անցած մէկ տարին) և բաժանել 19ի վերայ. քանորդը ցոյց կը տայ թէ Քրիստոսի ծննդից մինչև տուած թուականը քանի լուսնի շրջան է անցել, իսկ մնացորդը թէ տուած թուականը քանիերորդ տարին է լուսնի վերջին շրջանի:

Բ. — ԱՐԵՎԻԻ ԵՐԱՆԱ

Արևի լրջանը 28 տարուան միջոց է. կիրազկինները և շաբաթուայ օրերը առմամբ արդարութեան մէջ ինչ զրբերով որ նշանակուեմ են 28 տարի առաջ, նոյն զրբերով էլ նշանակուեմ են այդ 28 տարին վերջանալուց յետոյ:

ԱՆՐԱԳԻՐ

Տասնեկին տարուայ հաշիւը բաւական ճիշտ կերպով ցոյց էր տալիս լուսնի ծննդի և լրման ժամանակները. բայց մենք գիտենք, որ արեւի ու լուսնի շրջանները զարմեալ մօտ 1,5 ժամի չափ տարբերութիւն ունենին, որոնք երկար տարիներից յետոյ ժամերը օրեր ու ամիսներ էին զառնուեմ և այդպիսով նոր չփոխութիւն առաջ բերուեմ առարական հաշիւների մէջ. ուստի իննետասներեակի սխալն օւղղելու համար վերադիտներ լրջանը հնարուեցաւ:

Ինչպէս վերը տեսանք, արեգակնային տարին մօտ 365 օր 6 ժամ է և լուսնական տարին՝ մօտ 354 օր և 8 ժամ. այս երկու տարիների տարբերութիւնը կուշուեմ է վերադիտ, որ ցոյց է տալիս արեգակնային տարուայ լուսնական տարուց աւելի օրերի թիւը, որ աւելացնելով լուսնական տարու վերայ հաւասարեցնուեմ ենք սորան արեգակնային տարու հետ:

Այդ զանազանութիւնը մօտ 11 օր է, մի շնչին բան պակաս: ուստի 11 թիւը լուսնական շրջանի առաջին տարուայ վերադիտն է:

Երբ յայտնի է վերագրի առաջին թիւը, հեշտութեամբ կարելի է կազմել վերագրութեան կարգը. գիտենալով օր ամէն տարի 11 օր աւելացնելով լուսնական տարու վերայ՝ հաւասարուեմ է արեգակնային տարուին՝ այսպէս ենք օրուուեմ վերագրիները. —

Առաջին տարուայ վերագրին է 11, երկրորդին՝ 22, երրորդին՝ 33, որից 30 հանելով՝ մնուեմ է 3 (որովհետեւ 33 օրից 30 օրը մի լուսնական ամիս լինելով աւելացրինք նախընթաց տարուայ վերայ, այսինքն հաշուեցինք 12 ամիս փոխարէն 13, և մնացեալ 3ը մնաց հետեւեալ տարուայ վերագրի), չորրորդին՝ միևնոյն հաշուով՝ 14, 5 = 25, 6 = 6, 7 = 17, 8 = 28, 9

= 9, 10 = 21, 11 = 2, 12 = 13, 13 = 24, 14 = 5, 15 = 16, 16 = 27, 17 = 8, 18 = 19, 19 = 30:

* *

Մինք սասցինք, որ ամէն տարի լուսնական տարին յետ է մնում արեգակնային տարուց 11 օրով, ուրեմն 19 տարուեմ յետ կը մնայ $11 \times 19 = 209$ օր: Այս պակաս օրերը վերագրիներով հետզհետէ այսպէս ենք միացնուեմ լուսնական տարու հետ. —

Իւրաքանչիւր տարուայ 11 օրերը հետեւցնուեմ աւելացնելով միմեանց վերայ՝ 3 տարուեմ զոյացնուեմ են 30ից աւելի օրեր, որոնցից 30 օրը հանելով աւելացնուեմ ենք լուսնական տարուան, իսկ մնացածը թողնուեմ ենք վերագրի հետեւեալ տարուայ համար. այդպէս շարունակուեմ ենք, մինչև որ պակասորդ 209 օրը 19 տարուայ ընթացքուեմ միաւորուի լուսնական տարու հետ. բայց որովհետեւ այդպիսով 19 տարուեմ ոչ թէ 209 օր կը կազմուի, այլ 208 օր, միանոյն հաշիւների ճշտութեան համար՝ մի տեղ իրիտանակ 11 օր աւելացնելու՝ մենք աւելացնուեմ ենք 12 օր, և այդ ընդունուեմ է ներքոյ դրուած աղիւսակի 19րդ զարուեմ, ուր 9 թիւին աւելացնելով 12՝ ստացել ենք վերագրի 21 փոխանակ 20ի:

Յուշեան տոմարով, օրը զօրծ ենք գնուեմ նաև մենք, վերագրիների աղիւսակի սկիզբ ընդունուեմ է 2ը:

Վերոյիշեալներից պարզ երևուեմ է այն կապը, որ կայ վերագրի և իննետասներեակի միջև և թէ այս երկու տարից մէկը կարող է ծառայել միւսի գտնելուն:

ԱՆՐԱԳԻՐՆԵՐԻ ԱՆԻՍՍԱԿ

բ	ժգ	իդ	ե	ժդ	իէ	ը	ժթ	լ	ժա
իբ	գ	ժդ	իե	դ	ժէ	իը	թ	իա	

Իննետասներեակի գտնելու ձևը գիտենք. եթէ հարկաւոր լինի իմանալ թէ որեւից տարուայ վերագրիը որն է, իննետասներեակի թիւը գտնելով՝ նոյն թիւով խորանուեմ գտնուեմ տառը կը լինի, միևնոյն տարուայ վերագրիը հաշուելով աղիւսակի սկզբից:

Ը.

Ե Օ Յ Ն Ե Ր Ե Ա Կ

Ջուսկի և նորա հետ կապ ունեցող այլ ամենայն տոները և միջոց ուսուցները գտնելու համար ամենից առաջ պետք է գիտենալ թե տարուայ առաջին օրն ինչ օր է. այդ բանի համար գործ ենք զնում այբբենի առաջին եօթն տառերը, որոնցից ամէն մէկը շարաթուայ համապատասխան օրեր են նշանակում և կոչում են եօթներեւակ: Այս եօթն տառերից ամէն մէկը մէկ տարուայ առաջին օրն է. Եւ որովհետեւ եօթներեւակները ցոյց են տալիս նաև տարուայ մէջ եղած կիրակիները՝ այս պատճառով եօթներեակը կոչում է նաև կիրակագիր:

Եօթներեակները 28 տարուան շրջան ունին. և դորա պատճառն այս է. Եթէ նահանջ տարի ամենեկին չլինէր, այն ժամանակ եօթներեակները մէկ ծայրից սկսելով՝ եօթն տարում բոլոր եօթն տառերն էլ գործ կ'ածուէին և ութերորդ տարին նորից առաջինին կը դառնայինք, և հետեւապէս եօթներեակը կ'անհնար 7 տարուան շրջան. բայց որովհետեւ երեք հասարակ տարուց յետոյ միշտ չորրորդը նահանջ է լինում, այն է մի օր աւելի, և ուրեմն եթէ նահանջ տարին տարիգլուխը գիշուք երկուշաբթի է, հետեւեալ տարին երեքշաբթի չի կարող լինել, այլ միայն մի օր ուշ — չորեքշաբթի, այդ պատճառով էլ եօթներեակները հասարակ տարին մի տառ՝ իսկ նահանջ տարին երկու տառ ունենալով, եօթն տարում կարգով չեն շարունակում և աւարտում, այլ միայն՝ 28 տարուայ ընթացքում: Այս շրջանը արեւի օրընմէ է անուանում, թէև ոչինչ վերաբերութիւն ունի արեւի հետ:

Եօթներեակների համակարգութիւնը: — Եօթներեակները հնշտ գտնելու համար 28 տարուան շրջանով մի աղիւսակ ունինք, որի կազմութիւնը շատ հասարակ է. չորս կարգ եօթնական խորանից բաղկացած մի ցանցի սկզբից գրում ենք ա. բ. գ. դ. ե. զ. հ. եօթներեակները սկզբից, միայն վերոյիշեալ կանոնը պահելով — երեք խորանում երեք տառ, չորրորդում երկու յաջորդ գրերը, և այգպէս շարունակ մինչև վերջանալը: Եւ կը ստանանք այս աղիւսակը:

1	2	3	4	5	6	7
ա	բ	գ	դ	ե	զ	ա
8	9	10	11	12	13	14
բգ	դ	ե	զ	էա	բ	գ
15	16	17	18	19	20	21
դ	եզ	է	ա	բ	գդ	ե
22	23	24	25	26	27	28
զ	է	աբ	գ	դ	ե	զէ

ԵՏՆԵՐԵԱԿ ԳՏՆԵԼՈՒ ՊԱՐՁ ՁԵՒԸ

Փրկչական քուականի համար: Որովհետեւ Փրկչական առաջին թուականը արեւի շրջանի հինգերորդ տարին է, վասնորոյ նախընթաց 4 տարին աւելացնում ենք այն թուականի վերայ, որի եօթներեակը ուղում հնք զըտնել, և բաժանում 28ի վերայ. Ֆնացորդ թուի համապատասխան խորանում գտնուած տառն է նոյն թուի եօթներեակը: Եթէ մի տառ է՝ հասարակ տարի է, իսկ եթէ երկու տառ է՝ նահանջ, որոնցից առաջին տառը գործ է ածուած Յունուար և Փետրուար ամիսներում, իսկ երկրորդը Մարտի մէկից մինչև տարուայ վերջը:

Հայոց տոմարական քուականի համար: Որովհետեւ ամսարական թուականի առաջին տարին արեւի շրջանի 24րդ տարին էր, ուրեմն 5 տարի էր պակաս որ մի շրջան աւարտուէր, վասնորոյ 5 տարին հանում ենք Հայոց այն թուականից՝ որի եօթներեակը կամենում ենք գտնել, որպէսզի մի շրջան աւարտուի և միւսի սկզբին հասնենք, և այդ թիւը 28ի վերայ ենք բաժանում. Ֆնացորդ թուի համապատասխան խորանի տառը նոյն թուականի եօթներեակն է:

Թ.

Կ Ի Կ Ն Ա Կ

Ո՛րք ամիս չորս եօթներակից կամ չափից աւելի ունեցած օրերը կոչում են միս ամսուայ կրկնակ: Կրկնակի հաշիւը սկսում է տարուայ առաջին ամսից, Փրկչի թուականի համար՝ Յունուարից, իսկ Հայոց թուականինը՝ Նաւասարդից:

Այսպէս՝ Յունուարը 31 օր ունի. 4 եօթնեակը կամ 28 օրը հանած՝ մնում է 3 օր. այս 3ը Փետրուարի կրկնակն է. այս 3ը աւելացնում ենք Փետրուարի օրերին (28, նահանջ տարին 29 օրին) և եօթնեակները կազմում, մնացորդը մարտի կրկնակն է. և այսպէս շարունակում ենք մինչև տարուայ վերջը. նոյնպէս կազմում ենք և Հայոց ամիսների կրկնակը:

Կրկնակ գտնելու ամենապարզ ձևը սա է. — ո՛ր ամիս կրկնակը որ ուզում ենք գտնել՝ պէտք է Յունուարի 1ից մինչև այն ամիս 1ը օրերը գումարենք և 7ի բաժանենք, մնացորդը նոյն ամսուայ կրկնակն է: Կրկնակով գտնում է ամսամուտը, և աւհաստարակ ամսի այլեայլ օրերը:

Ամսամուտ: Մենք գրտենք, որ եօթնեակը ցոյց է տալիս թէ տարուայ առաջին օրը ինչ օր է. ամսամուտը գտնելու համար վերջնում ենք տուած տարուայ եօթնեակը, աւելացնում ենք այն ամիս կրկնակը, որի ամսամուտն ենք ուզում գտնել և նոյն ամիս աստջին օրը — 1 թիւը. եօթնեակները դարձնելով՝ մնացորդը լինում է ամսամուտ. այն է՝ 1ը կիրակի, 2ը երկուշաբթի, և այլն:

Ամսի որեւիցէ օրը գտնել: Միևնոյն կանոնով գտնում է նաև ամիս մէջ ցանկացած օրը, միայն այն ժամանակ եօթնեակակի և կրկնակի վերայ ոչ թէ աւելացնում ենք 1 թիւը. այլ այնքան թիւ՝ որքան օր անցել է ամիս 1ից մինչև նոյն ամիս ցանկացած օրը:

ժ.

ՎԵՐԱԳՐԻ ԳՈՐԾԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. — Լուսնի ծնունդը գտնել: — Լուսնի ծնունդը գտնելու ամենահեշտ ձևը սա է. — պէտք է վերջինի տարուան վերագիրը, աւելացնել վերան այնքան թիւ՝ ինչքան ամիս որ Յունուարից անցած է (նախընթաց ամիսների թիւը) և այդ բոլորը հանել 30ից և կամ եթէ դորանից աւելի է՝ 60ից. որքան մնայ՝ ամիս այնքանին լուսնի ծնունդ է:

Բ. — Լուսնի լուսնը գտնել: — Լուսնի լուսնը գտնելու համար պէտք է տարուայ վերագրի վերայ աւելացնել անցած ամիսների թիւը և հանել 43ից. եթէ ստացած թիւը 30ից աւելի է՝ հանել դորանից 30ը.

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Ուր. 17 Նոյմ. — Ս. Լերչտակապետաց աս. Նին Նախատեսակը պաշտուեցաւ համահուն եկեղեցւոյ մէջ: Հանդիսապահն էր Գերշ. Տ. Սուրբէ Արքեպո. Քէճհանեան:

● Եր. 18 Նոյմ. — Տօն Ս. Հրեշտակապետաց Գարիկի եւ Միխայիլի: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Լերչտակապետ: Ժամատարն էր Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Արք. Պատուէրեան: Ապա, ըստ սովորութեան, կատարուեցաւ հանգրտեան պաշտոն՝ Ս. Աթոռոյ բարերարունի Աղաւնի ձեւակիրենանի և պարագայից հոգիներուն համար, Նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Սուրբէ Արքեպո. ի: Արարողութեանց աւարտին, Միաբանութիւնը պատուատիբուեցաւ վանուց Տեսչարանին մէջ, Տեսուչ Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Ջիշանեանի կողմէ:

● Կիր. 19 Նոյմ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասրան մէջ: Ժամատարն էր Հոգշ. Տ. Վաղարշ Արք. Թաւադարեան:

● Կիր. 26 Նոյմ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ: Ժամատարն էր Հոգշ. Տ. Վաշէ Արք. Իգնատիսեան:

● Կիր. 3 Դեկտ. — Բարեկենդան Յիսնակի պահոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասրան մէջ: Ժամատարն էր Հոգշ. Տ. Գեղամ Արք. Ջաքարեան: Քարոզից Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպ. Աւաղեան, ընտրան ունենալով Մեծ և փոքր քան զայս քեր ոչ ոք ունի, եթէ զանմե իւր դիցել ի վերայ բարեկամաց իւրաց (Յովհ. Ժն. 13). Պարզը և Ս. Պատարագէն մասը, մէջ ժամ տեւողութեամբ, մայնափռուեցան Յորդանանի ռատիօկայանէն:

մնացորդ թիւը ցոյց է տալիս թէ տղած ամիս այդ օրն է լուսնի լուսնը:

Գ. — Լուսնի այլեայլ օրերը գտնել: — Տուած ամիս օրերին աւելացնենք տարուայ վերագիրը և նախընթաց ամիսների թիւը. ստացած թիւը ցոյց է տալիս որ մի քանկացած օրը լուսնի այդքանն է եթէ ստացած գումարը 30ից աւելի է՝ 30ը հանելով՝ մնացորդն է լուսնացոյց օրը:

ԳԻԻՏ ՔԼԵՅ. ԱՂԱՆՍԱՆՑ

(Շարունակելի՝ 3)

— Ընծայման հանդիսաւոր նախատեսակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպս.:

● Բշ. 4 Դեկտ. — Ընծայումն Ս. Աստուածածնի: Առաւօտուն. Գերշ. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեանի ղրխաւորութեամբ. Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով մեկնեցան Գեթեմանի մօրը ու շէրաշափառով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց և աւուր պատշաճի քարոզեց Գերշ. Հանդիսապետ Սրբազանը Ս. Պատարագէն ետք. ըստ սովորութեան, կատարուեցաւ հոգեհանդուստան պաշտոն՝ ազգին և Ս. Աստուածածնայ Տաճարի բարերար Կիւլլապի Կիւլպէնկեանի և Կիւլպէնկեան զերդաստանին համայն ներկայեց ինչպէս ինչպէս համար:

● Կիր. 10 Դեկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Յովնէփ վրդ. Մամուր:

● Ուր. 15 Դեկտ. — Նախատեսակը պաշտուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ. Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի ներքին դռնին մէջ կատարուած նորոգութեանց պատահաւ: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան:

● Շր. 16 Դեկտ. — Ս. Առաքելոցն Թաղէտի եւ Բարեղիմէտի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Արշակ վրդ. Խաչատուրեան:

● Կիր. 17 Դեկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Բարութիւն, մեր վերնամասրան մէջ. Պատարագն է քարոզեց Հոգշ. Տ. Անաշաւան վրդ. Ջըլանեան, Նիւթ ունենալով Հոռվմ. ԺԱ. 33րդ համարը. Յայտնեց Աստուծոյ Նախախնամութեան զերը մարգկային փանքի մէջ, ու ցոյց տուաւ թէ որքան իմաստուն կերպով տնօրինուած է աւ. ինչեւորք անեղիքի են մեր զանազաններն ու տրտնջիները, երբ մեր սանձաւ նախակ բանականութեամբ շնեք կրնար Նշնայդ Նախախնամութեան կողմէ տնօրինուած են մեզի գալիք օգուտն ու բարիքը ըմբռնել:

● Եշ. 21 Դեկտ. — Տօմ Ս. Հարցն Եղիպասաց: Այսօրուան Ս. Պատարագը, որ կը մատուցուէր Մայր Տաճարի Ս. Մովսէսայ մատրան մէջ, զանց առնուեցաւ, Տաճարի ներքին դռնին տալալառական պատահաւ:

— Կէտօք վերջ. Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ պաշտուեցաւ Ս. Կոյրի Յղութեան հանդիսաւոր նախատեսակը: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս.:

● Ուր. 23 Դեկտ. — Յղութիւն Ս. Աստուածածնի: Առաւօտուն, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս. Առնանիի ղրխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով մեկնեցան Գեթեմանի մօրը ու շէրաշափառով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց և աւուր պատշաճի քարոզ մը խօսեցաւ:

Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը, Զգալի էր հաւատացեալներուն պակասը, տիրող օտարիկ ցուրտին և փոքրիկին պատհասաւ:

● Կիր. 24 Դեկտ. — Բարեկեցող Ս. Յակոբայ պանոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վաչէ Աբղ. Իգնատիոսեան. Քարոզեց Հոգշ. Տ. Անաշաւան վրդ. Ջըլանեան, Նիւթ ունենալով քրիստոնէական առաքինութեանց մշակումն ու զարգացումը և անոնց բարւոք անձան համար հարկ եղած միջոցներն ու պայմանները:

● Ուր. 29 Դեկտ. — Նախատեսակին ի Ս. Թաւոր նախագահեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս.:

● Շր. 30 Դեկտ. — Ս. Յակոբայ Մծրնայ հայրապետի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխարկի մատրան մէջ. Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կանրիկ Աբղ. Գազանեան:

● Կիր. 31 Դեկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասրան մէջ. Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Յովնէփ վրդ. Մամուր:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Բ

● Դշ. 22 Նոյմ. — Երեկոյեան, Լիբանանեան Ընդհ. Հիւպատոսի կողմէ, Լիբանանի անկախութեան 18րդ տարեկարծին առթիւ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Եպս., Հոգշ. Տ. Գէորգ վրդ. և Տիաք Կարպի Լիւնզլեան:

● Եշ. 30 Նոյմ. — Երեկոյեան, Անդլիսիան Լիւպատոս Մր. Եռնկի Կիւնուսին առթիւ, Անդլիսիան Ընդհ. Հիւպատոսարանի կողմէ, Ամպասատոր պնդողի մէջ տրուած օղջերթի ընդունելութեան ներկայ եղաւ Տիաք Կարպի Լիւնզլեան:

● Բշ. 18 Դեկտ. — Հոգշ. Տ. Շանէ վրդ. Անէմեան, օր Սեպտ. 2ին վանական գործերով մեկնած էր Ամերիկա, վերադարձաւ Ս. Աթոս:

● Գշ. 26 Դեկտ. — Եւրպացւոց Ս. Եռնիզեան տանին առթիւ, Ամեն Ս. Պատարագ Մարը, հանգերը Միաբանութեամբ, շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Ֆրանչիսկեանց Գերշ. Կիւնութեան և Հատինաց Ամեն Ս. Պատարագին Ապո, Ս. Պատարագը, Լուսարարապետ Տ. Հայրիկ Եպս. և Տիաք Կ. Լիւնզլեան շնորհաւորութեան քաջին Անգլիկեան Արքեպիս. Արար-Անգլիկեան Եպս.ին, Բրիտանական Ընդհ. Հիւպատոսին և այլ կաթողիկէ և բողոքական յարանաւանդներն և հոգեւոր պետերուն:

ԲԱՐԵՊԱՇՏԱԿԱՆ ՆՈՒՆԵՐՆԵՐ

Շնորհակալությամբ եւ օրհնութեամբ կ'արձանագրեմք 1961 թուոյ ընթացին Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին
եւ այլ Մերավայրերու տրուած հետեւեալ բարեկատարական նուէրները:

1. — Պաշտատարանակ Մաւրաշայցի Օր. Շաւշան Պոյաճեանէ՝ մէկ սովի մատանի Ս. Աստուածածնայ պատկերին համար:
2. — Պաշտատարանակ Տէ. Հնդինէ Պոյաճեանէ՝ թանթէ կորփուրայ մը:
3. — Պաշտատարանակ Տէ. Եսթեր Պոյաճեանէ՝ թանթէ կորփուրայ մը Ս. Գլխազրի համար:
4. — Երասուղէմանակ Պր. Թովմա Վարդանանէ՝ արծաթեայ փոքր կանթեղ մը, Վերջատակէ կանթեղն է Ս. Յակոբայ մակագրութեամբ:
5. — Աստուացի Տէ. Անտէլ Իսմիրլեանէ՝ կապոյտ աթիւսէ վարդաբոյ մը, ձեռագործ ճերմակ խաչով կնդրունը:
6. — Իսմիրլեի Օր. Շաւշան Պոյաճեանէ՝ արծաթեայ փոքր կանթեղ մը, Վերջան Պոյաճեանէ՝ մակագրութեամբ:
7. — Հաւիպէն քոյր Եղիսաբեթէ՝ Աստուածածնայ արծաթեայ պատկեր մը, Ս. Աստուածածնայ պատկերէն կախուելու համար:
8. — Կիպրոսէ Տէ. Եղիսաբեթ Տեառնեանէ՝ ինքնածեղագործ կորփուրայ մը:
9. — Պաշտատարի Տէ. Զապէլ Գրիգորեանէ՝ Զար Ալի Զարաֆէն շինուած շուրջառ մը:
10. — Այնթապցի Տէր և Տիկին Նազար Դիշայեանէ՝ կապոյտ աթիւսի վրայ գործուած փոքր վարդաբոյ մը, մկրտութեան սաւաղանին համար:
11. — Քաթիկոսէ Տէ. Արշակուն Սարգիսեանէ՝ ձեռագործ կորփուրայ մը և Աւետարանի երկու ձեռագործ բռնիչներ:
12. — Ուրֆուցի Տէ. Սարիամ Բէճեճեանէ՝ ձեռագործ կորփուրայ մը, կարմիր յատակով, և փաթէթ մը ճերմակ ժամ:
13. — Աստուացի Տէ. Երեսուհի Բէռլէրեանէ՝ կարմիր քարով սովեայ մատանի մը, Ս. Աստուածածնայ պատկերին համար:
14. — Մարաշցի Տէ. Եփրատ Այնթապլեանէ՝ կանաչ ուլունքներով եղբրուած ինքնածեղագործ կորփուրայ մը, Ս. Յակոբի համար:
15. — Պաշտատարի Տէ. Մարիամ Սարգիս Կապեանէ՝ թիւլի վրայ սովեգործ սկիհի ծածկոց մը, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին:
16. — Էստէմիշցի Տիկին Ռոզա Ներիտեանէ՝ 1888 էն ձևացած մասնատուփ մը:
17. — Կեսարացի Տէ. Զարուհի Արապեանէ և Տէ. Ներիտեանէ, ինչպէս նաև Զուարթ Սթրա-

թաքուէ՝ Յունաստանէն խուշ, Ս. Յակոբի գործածութեան համար:

18. — Էստէմիշցի Օր. Հարմինէ Շախլէքլեանէ՝ սովեայ մատանի մը Ս. Աժածնայ պատկերին:

19. — Եղեռացի Տիկին Նեկատար Տէրաւրեանէ՝ փերուղ քարով սովեայ մատանի մը, Ս. Աստուածածնայ պատկերին:

20. — Աստուացի Տէ. Վիկտորիա Թաղլանեանէ՝ կարմիր խորքով ուլունքազարդ ժամարարի հաղաթափ մը:

21. — Թէրանեանակ Վանեցի Տէ. Ծովիմար Տէր Յովհաննէսեանէ՝ արծաթեայ զոյգ մը երասուղեան աշտանակներ և (շաշն ու խորունկ) արծաթեայ սկիհ մը, զեղազարդուած Նուր փորագրութեամբ, Ս. Յակոբի համար:

22. — Գլէրութեանակ Տիկին Սիրանայշ Եթըրուրեանէ՝ պարզ արծաթաթիւ կորփուրայ մը:

23. — Գլէրութեանակ Այնթապցի Տիկին Պերեհուհի Քառնայեանէ՝ արծաթէ պարզ կապոյտաբոյ քարով մատանի մը:

24. — Գլէրութեանակ Այնթապցի Տիկին Պերեհուհի Քառնայեանէ՝ արծաթէ պարզ կապոյտ քարով մատանի մը:

25. — Թէրանեանակ Տիկին Գոհարիկ Գրիգորեանէ՝ զոյգ մը պարսկական գորգեր, մին ի յիշատակ Բագարատ Գրիգորեանի և միւսը՝ Շուշանիկ Գրիգորեանի (Կարեցի):

26. — Պալատեան Տէր և Տիկին Յամթիկ Թառանէ՝ արծաթեայ զոյգ ձափ ստեղեր, Ս. Աժածնայ պատկերէն կախուելու համար, ձեռամբ Տէ. Շաւշան իսպիկեանի:

27. — Ֆրատէֆիլաթեանակ Տիկին Տիգրանուհի Պալատեանէ՝ սովի մատանի մը՝ ապով, Ս. Աժածնայ պատկերին:

28. — Երասուղէմացի Տիար Խաչիկ Տիգրայրդեանէ՝ փաքրիկ սովեայ մատանի մը Ս. Աժածնայ պատկերին:

29. — Մարաշցի Տիարամայր Հուսիֆ Ջինիհեանէ՝ ժամարարի երկու շաղկկներ Ս. Յակոբեանց Տաճարին:

30. — Բելիկ Պոլեցի Տէ. Եսթեր Էլմայեանէ՝ թանթէլայի կորփուրայ մը և պատմայէ սկիհի ծածկոց մը:

«Եւանջիլ»-ի օգնօրէի յիշատակի ի Սիմոն:

ՀԱՅՐԻԿ ԵՊՍ, ԱՍԼԱՆԵԱՆ
Լուսարարացի Ս. Աթոռոյ

Ս Ի Ո Ն

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ 1961 ՏԱՐԻՈՑ

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն . —

Ն. ԵՊՈ. ՄՈՎԱԿԱՆ. — Ցանախապատում 74	
Աւետարան ըստ Մարկոսի	340
ԱՆՈՒՇԱԿԱՆ ՎՐԻ. ԶՂԶՈՆԱՆ. —	
Գիլգամեշի դիւցազներգութիւնը	258, 292
ՀԱՅԿ ՊԵՐՊԵՐԱՆ. — Իսքանդարի	
Ս. Սարգիս եկեղեցիները 14րդ	
և 15րդ դարերուն	290

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Մ Ա Կ Ա Ն —

ՎՏԱՐԱՆԴԻ. — Կապոյտ վարդը	11
Սղանակներ	73
Ապրիլ 24	137, 172, 200, 251, 281
Մ. ՄԱՆՈՒԿԱՆ. — Սղերեղ (բրգմ.)	43
Աճեծ	103
Բնութիւն (բրգմ.)	175
Մառերը բոյրերս եմ	205
Քառասկներ	205
Մ.	253
Եկաւ երբեմն	284
Կանչեղ յետոյ	329
ՄԱՐՈ ՄԱՐԳԱՐԱՆ. — Սրկ հայրենի	330
Մ.	331

Գ Ր Ա Ն Ո Ս Ս Ա Կ Ա Ն . —

Շ. Վ. — «Paintres et Scuteurs Arméniens»	17
ԱՆՈՒՇԱԿԱՆ ՎՐԻ. ԶՂԶՈՆԱՆ. —	
«Լիակատար Քերականութիւն Հայ- յոց Լեզուի» Համեմատական	562
Լեզուներին»	19, 85, 114, 144, 180, 217

Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ա — Պ Ա Տ Ա Կ Ա Ն . —

Մ. Ա. Օ. — Եկեղեցւոյ ուրեան վե- րաբերեալ տեսութիւնը (բրգմ.)	14, 50, 80

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն . —

ՇԱՀԷ ՎԱՐԻԱՊԵՏ (բրգմ.) — Միջոցը	
և ոգին	27, 58, 89, 119, 148, 183, 210, 261, 307, 343
Վ. Ա. Գ. և Ա. Ս. Պ. (բրգմ.) —	
Յայտնութեան Աստուածը ըստ Փիլոնի	
և վերջին ժամանակներու զինք ու բացողները	122, 152, 186, 215, 310

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն . —

ԽՄԲ. — Խաղաղութիւն	3
Շ. — Մեր կրօնական գրականութիւնը	35, 65, 129
Ա. Ն. — Քրիստոնէութեան յայրաբնակը	97
ԽՄԲ. — «Մուրիմ մեջէն»	163
Շ. — Դարձեալ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը	193
ԽՄԲ. — Ս. Յարութեան Տանարեան ներս սկսած նորոգութիւնները	244, 273, 321

Կ Ա Ն Ո Ն Ա Գ Ի Տ Ա Ա Կ Ա Ն . —

«ԼՈՅՍ» — Վարդապետութեան աստի- ճանները Հայ եկեղեցւոյ մէջ	8, 76, 105, 177, 206, 254, 285, 332

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն . —

ԿՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ. — Ամանորի մտա- ծումներ	6
Հաւասարութիւն քրիստոնէական արժեքներուն հանդէպ	38
Արդար ինչո՞ւ կը տառապի	68
Հոգւոյ անմահութիւնը	100
Յիսուսի կեանքին յաջողութիւնը	133
Տեսիլը ժողովուրդներու կեանքին մէջ	167
Աստուծոյ քաղաքութեան հաս- տատիւը երկրի վրայ	197
Հնազանդութիւն Աստուծոյ կամքին	247
Յիսուսի նայիլ եւ Անոր նմանելու ձգտիլ	276
Զգուշանալ աշխարհի կերպերուն հետեւելիք	325

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՆՔԵՐ. —

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ. — Հաւուց Թառ	
կամ Ամենափրկիչ	312
Խորանաւաս	314
Գալլու Անապատ կամ Զերմաղբիւր	341

Հ Ի Ն Է Զ Ե Ր. —

Հրատ. Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ. — [Ողբ]	305

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն. —

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ. — Գանգատ	109

Տ Ո Մ Ա Ր Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն. —

ԳԻՒՏ ՔՀՆՑ. ԱՂԱՆՆԱՆՑ. — Տօմար	
Եւ Զօնացոյց	224, 300, 345

Տ Խ Ր Ո Ւ Ն Ի. —

Տիրահայր Յակոբ Սահակեան	32
Ամեն. Տ. Գարեգին Արք. Խաչատուրեան	
(Պատրիարք Կ. Պոլսոյ)	189
Գեորգ. Տ. Մամբրեկ Արք. Գալաթայեան	240, 270

Ս. ՅԱԿՈԲԻ Ն Ե Ր Ս Է Ն. —

Յուճուար	Ամսօրեայ լուրեր	31
Փետրուար	»	61
Մարտ	»	94
Ապրիլ	»	125
Մայիս	»	156
Յունիս	»	190
Յուլիս — Օգոստոս	»	238
Սեպտեմբեր	»	271
Հոկտեմբեր — Նոյեմբեր	»	318
Դեկտեմբեր	»	348

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Բ. —

ՊՐՈՓ. — ԴՈԿՏ. Լ. Մ. ՄՍԻԼԻՔՍԷՍ ԲԷԿ. —	
Մի փորձ «Իրիք Թրքոյցի» բերի	
մասերի վերականգնման ուղղու-	
թեամբ	23, 46

ԶԱԻԷՆ ՎՐԻ. ԱՐՁՈՒՄԱՆՆԱՆ. — Ս.

Դրբի Անգլիեան Գործարարական	140
Քենթրալըրիի Գործարարական	220
Միջազգային Համագործակցության Գործարարական	228
Քենթրալըրիի Գործարարական	232
Քենթրալըրիի Գործարարական	236
Ս. Մենգիեան պատգամ	1
Շնորհաւորական զիր՝ Ամենայն Հայոց	30, 156
Կոնգրէսի Պատգամային Հայոց Վեհ. Հայ-	33, 241
Շնորհաւորական զիր՝ Քենթրալըրիի	61
Հաճախող Տէր. Ֆիլիպի Եւ Ընտրութիւն	91
Քենթրալըրիի Գործարարական	92
Ս. Պատրիարք Հօր այցելութիւնը Վեհ.	93
Զեկոյց Գալլուս Կիւլպենկեան Հիմնա-	96, 128, 267, 268
Բացառիկ Գործարարական մը Գ. Կիւլ-	155
պենկեան Հիմնաւորական կողմէ	161
Նախապատգամ Եւ Գործարարական	227
Վանքաւորական (Կենսագրք.)	238
Նկիւղեց. զգեստաւորական Գործարարական	264
Ազն. Տիկին Ռիթա Սայեան Եւ իր զա-	315
ւակը՝ Պր. Իրիպիլ մեր մէջ	350

تصديدها - بطريقه كتيبة الارمن الاثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النياحة رئيس الاساقفة هاكازون أبراهيميان
ديسمبر ١٩٦١ تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس العدد ١٢

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Archbishop Haigazoun Abrahamian. Armenian Covent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Covent Printing Press, Jerusalem.

ԱՍԱՆԱՑՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՅԱՏԿԱՊԷՍ ԿԵԼԿԻՈՅ ԻՐԱՂԱՐՁՈՒԹԵԱՆՅ ԵԱՆՕԹ ԱՆՁԵՐՈՒՆ

15 Հոկտեմբեր 1961ին վերականգնեցաւ Ատանայի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը և վերջնաբունեցաւ «Ատանայի Հայոց Պատմութեան Խմբագրական Մարմինը»:

Չոյզ Մարմինները վճռած են շարժման մէջ դնել իրենց արամադրութեան տակ դառնալ նիւթական և բարոյական բոլոր միջոցները, հնարաւոր եղածին չափ շուտ ու խնամելով ձեռով խմբագրելու և հրատարակելու համար այն գործը, որ պիտի կրէ «Պատմութիւն Հայոց Ատանայի» խորագիրը:

Առ այդ, ներկայով կոչ կ'ուղղուի մտէն Հայու, մասնաւորաբար Ատանացիի, որ իրազեկ է կիլիկեան մեծ սատանին պատմութեան, անյապաղ կապ հաստատելու Խմբագրական Մարմինն հետ, տեղեկանալու համար մեր ձեռնարկին օգտակար ըլլալու պայմաններուն:

Միւս կողմէ, կը խնդրուի մտէն Հայէ ու մասնաւորաբար Ատանացի Հայրենակիցներէ, Խմբագրական Մարմինն արամադրութեան տակ դնել — վերադարձուելու պայմանով — մտէն վաւերաթուղթ, նկար, ինքնագիր յուշեր, հին թիւթերու հաւաքածոներ, վիճակագրական, պատմական, աշխարհագրական ու քաղաքական իրադարձութեանց հայոց տեղեկութիւններ, որոնք կրնան սատարել ձեռնարկին յաջողութեան:

Մասնաւորաբար կոչ կ'ուղղենք մեր տարեց Հայրենակիցներուն, պետական թէ կրօնակցական շրջանակներուն մէջ պատասխանատու տեղեկ ունեցած Ատանացիներուն, որ գրի առնեն կամ գրի առնել տան իրենց յուշերը, մտքողական կերպով ներկայացնելու համար Պատմութիւն Հայոց Ատանայի երկը, որուն պակասը զգալի է դարձած ոչ միայն մեր Հայրենակիցներուն, այլ նաեւ անպաշտ պատմաբաններուն նմար:

Խմբագրական Մարմինը արդէն իսկ սկսած է պատրաստել յատուկ թղթածրարներ, կապ հաստատել մեծ Հաստատութեանց, Մատենադարաններու և անհատ մասնաշաղկաններու հետ, կարելի բարեխղճութեամբ ու բացարձակ առարկայականութեամբ տալու համար երկ մը, որ հարազատ պատկերացումն ըլլայ Ատանային և Ատանացիներուն:

Խմբագրական կարողութիւնը և դժուարութիւնը չեն կրնար առանձինն գլուխ նանել այն գործը: Անոր հրատարակութիւնը պայմանաւոր է մասնակցութեամբ կիլիկեան անցուդարձերուն իրազեկ մէն մի Հայու բերելիք գործակցութեան, որուն ժառին աչ մէկ կապած ունին Ատանայի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը և Խմբագրական Մարմինը, որ ներկայիս կը բաղկանայ հետեւեալ Հայրենակիցներէ՝

Պր. Պր. ՄԻՀՐԱՆ ՍԷՃԻՐԵԱՆ (Խոյեդաշ)

ԳԵՈՐԳ ՊԱՂՃԵԱՆ (Լեւոնդաշ)

ՐԻՒԶԱՆԵՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ (Լեւոնդաշ)

ԵՂԻՇԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (Հաւապաշ)

Առ այդ, կը խնդրուի՝

Ա. — Դրամական մտէն առաքում կատարել — մասնաւոր յիշատակութեամբ «Պատմութիւն Հայոց Ատանայի» նստաին, հետեւեալ հասցէին՝

Mr. JIRAIR OUZOUNIAN

Belle Mode

Place de l'Étoile Beyrouth-Liban

Բ. — Պատմութեան վերաբերեալ նիւթերը՝ հետեւեալ հասցէին՝

Պր. ԳԵՈՐԳ ՊԱՂՃԵԱՆ

Նամակասուփ քիւ 26

Պիյուր - Լիբանան

Ի դիմաց

ԱՍԱՆԱՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՅԱՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Ա. Դպիր

Ա. Պես

Փ. ՏՅԵԿԵԱՆ ԼՈՒԹՅՈՒ ՊՈԼԻՏՈՒԿԵԱՆ

Ի դիմաց

ՊԱՏՄՈՒԹԻՆ ՀԱՅՈՑ ԱՍԱՆԱՑԻ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

Ա. Դպիր

Ա. Պես

ԳԵՈՐԳ ՊԱՂՃԵԱՆ ՐԻՒԶԱՆԵՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

«ՍԻՈՆ»-ի ԽՄԲԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՆԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԿԱՐԱՆԸ
 ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՈՍԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ
 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գէորգ Տադևան կը նուիրէ. —

- ա) BIGGLES IN THE JUNGLE - Capt. W. E. Jones. London, 1945, pp. 91.
- բ) LITTLE WOMEN - Louisa A. Alcott. London, 1934, pp. 239. [1907, pp. 402.
- գ) THE HISTORY OF HENRY ESMOND, Esq. - W. M. Thackeray. London,
- դ) THE JUNGLE BOOK - Rudyard Kipling. London, 1910, pp. 276.
- ե) KIPLING'S STORIES FOR CHILDREN - R. Kipling. New York, pp. 241.
- զ) THE DELUGE (Vol. I) - H. Sienkiewicz. London, 1902, pp. 585.
- է) THE EUNUCH OF STAMBOUL - D. Wheatley. London, pp. 215.
- ը) DANCE OF DEATH - Erich Kern. London, 1951, pp. 255.
- Ա. Գ. Սէֆէրեան կը նուիրէ իր գործերէն հետեւեալները. —
- ա) Հաւաքի վարժութիւնն ու Գործածումը - Հալէպ, էջ 16.
- բ) Նեղ Դուռ եւ Լայն Դուռ - Հալէպ, էջ 298.
- գ) Ով Որ Լսելու Ականջ Ունի Թող Լսէ - Հալէպ, էջ 24.
- դ) Խաչի եւ Պսակի Կեանքը - Հալէպ, էջ 204.
- ե) Քրիստոսի Վրայով Առաջին Սորվելիքներ - Հալէպ, էջ 393.
- զ) Պենեկոստէ - Հալէպ, էջ 29.
- է) Հոգեւոր Արքեպիսկոսներ եւ Անոնց Միջոցները - Հալէպ, էջ 47.
- ը) Մեր Անցանկի Միջավայրը - Հալէպ, էջ 47.
- Նոր Հորիզոններ - Կ. Սիւրալ (Նուիրատու), 1961, էջ 121.
- Դեպի Հայաստան (Օրագրութիւն) - Եղնիկ Աւագ Գէ. Վարդանեան, Ս. Բաւլօ (Տպ. Գ. Այրէս), 1959, էջ 273.
- Հայրենի Յուշեր (Պատմաւածքներ և Կեանքի Դրուագներ) - Ներսէս Ներսէսեան (Նուիրատու), Տիւրքոյթ (Տպ. Պէյրուք), 1961, էջ 132.
- Հասկալաղ Բրոք. Տ. Կ. Լիւլէճեանի: Նուէր ՏԿ. Միածան Մադիկեանէ, Ֆրէզնօ (Տպ. Պէյրուք), 1955, էջ 691.
- Գաղթաշարհի Երգեր (Բերթուածներ, 1956-1961) - Մառի Ամսանեան (Նուիրատու), Փարիզ, 1961, էջ 142.
- Ամեն. Հայոց Վեհ. Հայրապետ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս եւ Իր Թուրքիա Այցելութիւնը: Նուէր Թաղոր Սըմալեանէ, Մասնաշար Եփեսոս Հանդէսի թիւ 1, Իսթանպուլ, 1961, էջ 72.
- Եփեսոս Երգարան թիւ 8. Հրատ. և Նուէր Եփեսոս Տպարանի, Պէյրուք, 1961, էջ 158.
- Կեանքի Պատկերներ եւ Խիստ ու Խրատ - Վեր. Սոկրատ Մ. Միսիթար (Նուիրատու), Պէյրուք, 1961, էջ 438.
- Նոր Սերունդը Քառուրեան Նոխազ - Թորգոմ Վեհապետեան (Նուիրատու), Պէյրուք, Հրատ. Հովհանն Գրատան, 1961, էջ 148.
- (Ծառնակի)

Լոյս Տեսաւ Ս. Աթոռոյ Տպարանէն

ՕՐԱՑՈՅՑ (Իրապանի)

1962 Թուականին Քրիստոսի

(Ըստ Հին Տոմարի).

էջ 182

Գին 100 Զիլս